

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Vita B. Francisci Xaverii

Torsellini, Orazio

Coloniae Agrippinae, 1610

Liber Quartvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42323

HORATII

TVRSELLINI
DE VITA

FRANCISCI
XAVERII

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

Iaponum mores religionesq; cognoscit.

IAPONIA, vltimi Ori-
entis regio, vltimæ adia-
cet Asia. tota insulis cō-
stat, modicis fretis euri-
pisque discreta. De eius
magnitudine (quantum
ex Lusitani hominis, talium rerum periti,
qui nuper eam regionem dimensus est,
obseruatione cognosci potuit) hoc com-
perti habemus. In longitudinem millia
passuum circiter D. CCCC. protendi-
tur, specie haud sanè absimilis Italiae, nisi
quòd hæc continenti adhæret, & magni-
tudi-

*Iaponia
descriptio.*

N 5

tudi-

tudine penè par. Spectat à Septétrione vltimos Scythas, quos Tartaros vocamus; ab Occidente vergit ad Sinas; ab Oriente nouæ Hispaniæ obuersa est, minùs quingentorum milliū interuallo. Adest ab vrbe Goa leucarum millia ferme duo. Continet omnino regna sex & sexaginta; & (quod permirum est) vna tantum lingua vniuersa gens vtitur, haud sanè ad cognoscendum difficili. Iaponia autem omnis (quoniam tres sunt insulæ magnitudine præcipuæ) in partes diuiditur tres, quæ ab insulis maioribus nominate, insularum minorum complures attributas habent. Harum partium longè maxima, eademq; ab India remotissima, proprio vocabulo Iapon dicitur, quæ reliquæ regioni nomen dedit. Hæc insula millia passuum DCCL: in longitudinem porrigitur. Latitudo eius varia est, maxima ex parte circiter CLXXX. passuum millibus patet. In ea tria & quinquaginta regna sunt, parua scilicet. Quippe etiam singularum vrbiū Dynastas ac Regulos liberali sanè appellatione Reges vocant: etsi complures eorum fatis magnis opibus pollent, præsertim qui regnis pluribus potiuntur. Inibi Meacus est, vrbs olim Iaponiæ omnis, nunc plurimorum regnorum caput. Secundum Iaponem

magi-

magnitudine atque opibus præstat Ximus: cuius longitudo millia passuum CL. patere proditur, latitudo ad LXX. eadem Sinis proxima, minimeque distant ab India, regnis distinguitur nouem; in quibus Saxumanum est, quò Xauerium appulsum diximus. Tertia Insula inter has interiecta Xitus seu Xicocus vocatur, ferme dimidio minor Ximo. magna continet omnino quatuor. Hæc autem omnis regio antiquitati ponitus ignota, casu Lusitanis eò tempestate abreptis, decennio antequam eò veniret Xauerius, inuenta, conciliari commercio cœperat. Terra est perfrigida, imbri, niue, glacie horrida; multis locis montosa ac sterilis, maxima tamen ex parte campestris, & amnibus frequens; naturaque fertilis, nisi cultui agrorum assidua penè bella obstarent. Quocirca oliuis vitibusque magis apta, quàm consita, vineas perpaucas, oliueta nulla habet: oryzæ magis quàm tritici ferax. Nec auri fodinis caret, sed auri conflandi solertia. Ceterùm argenti fodinis maximè nobilis, ex quo Argentaria est appellata. tamè, quia Sinarum commercio incolæ excluduntur, olim pluribus egebat rebus. Quâ inopiâ nuper Lusitanorum cõmercia subleuarunt, nõ sine magno ipsorum emolumento. Et si autem

Ximus insula.

Xitus insula.

N. regio

regio omnis portuosa, Ximus tamen insula, & quia portubus maximè frequens, & quia prima ex India nauigantibus occurrit, maximè celebratur ab institoribus Lusitanis. Vnus tum Rex vniuersæ Iaponiæ imperabat. Dayrum incolæ appellant, cuius imperium, obsolescente iam apud Proceres Regia maiestate, precarium esse cœperat. Iaponica porro gēs, si cum indis conferatur, colore alba, naturâ bellicosissima, cæteras nationes nuper repertas virtute ac probitate longè antecedit. Xauerius igitur Cangoximæ (quæ vbs est Saxumani regni præcipua) subsistens, priùs quàm Iaponum animos oppugnare aggrediretur, omnes sibi aditus lustrandos, moresque eorum, ac religiones cognoscendas, ratus est. De quibus cum quæreret, sic ferè comperiebat. Gentem omnem ingenio esse facili, ac ferme à fraude abhorrenti: auro, diuitiis, copiis haudquaquam affluere; verùm (vt quominus pecuniæ, hoc minus ferme auaritiæ est) talium rerum studio minimè teneri. Nec aliud magis in contumeliam accipere, quàm mercatura, aut arte alia, rem augere. Itaque eorum disciplinam paupertate magistra stare, sed ita, vt paupertatem munditia & cultus corporis tegat. Eosdem dignitatis existi-

*Iaponica
gens qua-
lis.*

matio-

mationisque retinentes esse, ut qui maximè: ingenia priscis illis Romanis similissima diceres. Omnes vulgò, etiam pueros, armorum præcipuo studio duci: nec quicquam vulgò præter arma habere in delicijs. Cæterum (quod dictu audituque incredibile sit) in tanta animorum ferocia, armorumque impunitate à rixis temperari, armorum usu ad bellum aduersus hostem reseruatò. Quippe Iapones sui atque iræ potentes adeò sunt, ut è Stoica disciplina esse videantur: monstrique simile est apud ipsos, iurgans, iratus, altercans Iapon cum altero. Etenim ad iurgia contentionesque vitandas, negotia grauia & controuersa nunquam ipsimet, semper per internuntios agunt: idque non cum alienis solùm, sed cum necessarijs quoque obseruant, domesticisque. Ita & ipsi æquitatem animi, & pacem cum alijs tumentur. Venatione delectantur in primis: nec carnem gustant, nisi venatione quaestitam: à veruecina, suilla, bubula, vitulina non minus abhorrent, quàm nos à canina equinaue. A lacte autem & caseo abstinent, similiter ut nos à crudo sanguine. Gallinas & anseres alunt, non tam eibi quàm animi voluptatisque causa. Itaque rarò carne, eaque ferina, vescuntur: plerumque pisce, pomis, oleribus, oryza vi-

*Iaponum
moderatio
in ira frenanda.*

*Iaponum
frugalitas.*

uunt: temperantiæque beneficio com-
moda secundaque vtuntur valetudine:
plerique ad extremam perueniunt æta-
tem; nisi vis aut casus aliquis interueniat:
vt vel hæc gens, quæ tam bene viuit par-
uo, documentum fit, naturam paucis esse
contentam, etsi cupiditas nunquam ex-
pleatur. Adulteria apud eos grauissimè
vindicanur. Ab alea ludisque similibus
penitus refugiunt, rati hisce rebus homi-
nes alieni cupidos fieri. A furtis verò ac
latrocinij tam longè absunt, nihil vt ho-
mine indigniùs iudicent: quocirca latro-
nes in crucem, extremum suppliciorum,
agunt. Munditiem in victu, in cultu cor-
poris elegantiam, urbanitatis officia in
congressibus, salutationibus, omni que
vitæ consuetudine, non accuratiùs viri
quàm pueri, nobiles quàm rustici, co-
lunt. Crederes in vna omnes pariter au-
la Regia ad urbanitatem & elegantiam
instituti. Verùm tantis naturæ bonis in-
fitum genti malum superbia officit. Na-
tiones cæteras præ se adeò contemnunt,
vt arroganter vulgò & insolenter exci-
pian aduenas. Alioquin eis ad omnem
honestatem (si qua vsquam gens) natis
quodammodo factisq; nihil magis, quàm
Euangelij lumen, deest. Etenim omnes
etiam rustici ingeniosi admodum sunt.

*Taponum
urbanita-
tas.*

auu-

avidique discendi: ut quidque maxime
 rationi congruere videtur, ita libentissi-
 me amplectuntur. Sermones de Deo po-
 tissimum, diuinisque rebus, arripiunt a-
 vidè. Ad hæc, literis vulgò satis imbuti
 sunt, eoque impensius ad Christianam
 disciplinam capessendam apti. Hæc & a-
 lia multa, quæ, ne longum faciam, præ-
 termitto, cum de Japonum ingenio ac mo-
 ribus cognovisset Xaverius; de eorundem
 religionibus & Sacerdotibus quærens,
 hæc fermè reperit. Deorum numero eos *Japonum*
 maximè duci, quorum iuventur ope. Ita- *Dij.*
 que ab alijs Solem, Lunam ab alijs, alios
 ab alijs Deos coli. Haberi etiam nonnul-
 los ex hominibus Deos adscitos ab Sinis:
 inter hos Xacam & Amidam. Cæterum
 eorum Sacerdotibus (Bonzijs appellat) *Bonzijs Ja-*
 nihil flagitiosius esse, nihil impurius; ut *ponum Sa-*
 Dei ministros facilè agnoscas. Hos, *cerdotes.*
 nefando præposteræ libidinis genere in-
 fecto, Japonum animis tantum offudisse
 caliginis, ut ad tales impuritates cæci, te-
 rrimum nefas vulgò peccatum esse ab-
 nuant. Ergo haud dubiâ Numinis irâ ex
 eo tempore illorum ciuitates (Regibus
 popularibusque pariter contactis scelere,
 ac velut iniecta rabie temerè ruentibus
 ad arma) tumultuantes, intestinis odijs,
 bellisque perpetuò conficiantur: ut ad
 tan-

tantam obscœnitatem fugiendam alii quando aperiant oculos. Interim Bonzijs, ne peccandi materia desit, optimates suos liberos, oues scilicet lupis, committunt traduntque in disciplinam. Bonziorum Bonziarumque plurima cœnobia, variusque (similiter vt apud nos cœnobarum vestitus, Diabolo Christi Ecclesiam æmulante. Etsi autem æquè omnes Bonzij impuri haud falsò habentur; tamen adeò tutatur eos siue religio sacrorum, siue eximia de illorum abstinencia opinio, vt insuper apud plebem iuxta Proceresq; maximo in honore habeantur: quippe quos carne, pisce, vino penitus abstinere, oleribus modò atque oryza victitare, ac semel duntaxat in die cibum capere, gloriosius quàm veriùs fama ferat.

CAPVT II.

Cangoxima complures Christo parit.

His cognitis, Franciscus primùm sibi ipse (id quod res monebat) abstinencia arctioris legem imponendam ratus, etiam parcius duriusque viuebat, quàm Bonzij viuere dicebantur: vtique cum non modò rerum inopia illum, verum

rum etiam penitus diuersus exciperet ci-
 bus; famesque ac necessitas consuetam
 victus rationem, palatumque ipsum, mu-
 tare quodammodo cogeret. Nam pro *Francisci*
 pane oryza, pro obsonio pomis ferè & *summa*
 herbis barbaro quodam modo conditis, *frugalitas*
 trahebat vitam. Quod ille nouum fru- *in Iapo-*
 galitatis genus pro sua animorum fame *nia.*
 libenter arripuit, utpote *cuius cibus esset,*
facere voluntatem eius, qui se misisset.
 Et magnam habere se dicebat Iaponiæ
 gratiam, quod conuiuio quoque ab in-
 colis adhibitus, delicijs omnino carebat
 ijs, quarum dulcedine decepti mortales,
 voluptati magis quam necessitati seruiant,
 obruentes potiùs vires quam recreantes.
 Itaque ipsa ciborum condimentorumque
 insolentia maiorè illi præscribebat tem-
 perantiam. Neque tamen idcirco minùs
 ei virium, quam antea fuit. non alibi me-
 liùs quam in Iaponia valuit. adeò vires
 ac valetudinem non minuit, sed auget
 frugalitas. Cæterùm haud paulo plus ne-
 gotij fuit in lingua, quam in palato assue-
 faciendo. Iaponicum sermonem, quan- *Iaponicus*
 quam naturâ haud sanè difficilem, tamè *sermo.*
 studia Iaponum ad summam difficulta-
 tem perduxerant. Nihil iam illa lingua
 copiosius est. Ad varias rerum notiones
 variè significandas, permagnam habet
 verbo-

verborum idem significantium syluam, & in hisce vsurpandis elegantiam quandam, & quasi saporem vernaculum. Non temerè quælibet assumuntur vocabula, sed (vt alia grandiora, alia humiliora sunt) ad rerum personarumque accommodantur decorum. Atque etiam (quod permirum est) longè aliter loquuntur ac scribunt. sermo alius virorum est, alius mulierum. alijs literarum notis epistola, alijs libri conscribuntur. Quæ copia varietasque tum loquendi, tum scribendi, ad perdiscendum, multum & operæ requirit & temporis. Nec licet cuiquã urbano in hoc genere esse negligenti. Si quid enim ab eorum ratione deflectas, tanquã homo imperitus ac rusticanus ludibris, haud secus quàm apud nos, qui in Latina lingua barbaris odiosisque verbis aures offendunt delicatas. Franciscus ergo Iaponum linguam vtcunque sibi addiscendam existimans, cum capita Christianæ religionis à Paulo Iapone literis mandanda curaret, in magnas incidit salebras. Paulus quippe, homo idiota, nihilo melior interpretis erat, quàm magister. Et quanquam plus etiam eniteretur, quàm poterat; minus tamen efficiebat, quàm res postulabat. Nam capita illa adeò perperam interpretabatur, vt oratio

neu-

neutiquam cohereret: ita porrò scribebat imperitè, vt eius scripta ab Iaponibus literatis legi non possent sine risu. At Xa- uerius, vt erat animi semper difficultati- bus obluētantis, irrisiones hominū con- temnens, vbi eorum salus ageretur, ne- gotium vrgere perseuerauit. Quocirca agens vtcunque poterat cum populo, vi- tæ sanctitate ac diuino quodam ardore animi consequebatur, vt plus ipse per se proficeret, quàm per Paulum, aut alium quempiam interpretem. Ad rei religio- nisque nouitatem indigenæ frequentes concurrebant, partim aduenas habitu ac moribus omnino ab ipsis discrepantes. Visendi studio, partim etiam exploran- di quid tandem ex alio orbe religionis afferrent. Sed quoniam eos linguæ in- scitia non animi sensa explicare, non per- contantibus satisfacere sinebat, alij hæ- sitantiam eorum irridere, alij peregri- num vestitum ac mores illudere, alij de- nique miserati aduenarum vicem, rati viros ex alio terrarum orbe, nouæ reli- gionis inuehendæ gratia, vsque in Iapo- niam profectos, nec stultos esse oportere, nec nullius momenti res afferre. Ita aliam alijs sermonis materiam dando, excitatis ad nouam religionem cognos- scendam animis, nonnihil proficiebant.

Inter

Inter hæc Paulus Iapon, rebus suis compositis, miraculo esse cœperat popularibus suis; vtpote qui peragrata India, multa sanè mira & illis inaudita narraret. Ergo ad Saxumanum Regulum xv. ab oppido passuum millibus salutandi causa profectus, benignè ab eo accipitur. Post mutuas gratulationes, Regulus multa de rebus Indicis, de Lusitanorum opibus moribusq; sciscitatur. Quibus expositis, Paulus tabulam egregiè pictam profert, aduectam ex India: in qua B. Maria, puerique I E S V in matris gremio sedentis, imago erat. Hanc cum Paulus, pauca præfatus de Christianorum religione, ostenderet Regulo; protinus ille venerabundus submittit genua; idemque cæteros, qui aderant, facere iubet. Cæterum ultra imaginis venerationem progressus non est. At Reguli mater, tabulæ specie capta, eius expetijt exemplum. Sed pio mulieris studio artifex defuit. Eandem cupido subinde incessit Christianæ legis cognoscendæ. Igitur postulauit, vt eius capita Iaponicis literis sibi traderentur. Paruit quidem mulieri Paulus; sed illa Deo haudquaquam paruit. Itaque ille irritò incepto reuertit Cangoximam: feliciusque multo operam posuit domi, quàm foris posuerat. Quippe homo pius atque

*B. Maria
imaginem
Iaponia
Regulus
supplex ve
neratur.*

Pauli Ia-

atque impiger, siue Xauerij instinctu, si-
 ue sua sponte, domesticos excolere ag-
 gressus, propinquos, affines, necessarios
 noctes diesque docere, hortari, monere
 nunc singulos, nunc vniuersos non desti-
 tit prius, quàm eorum plerosque ad Chri-
 sti perpulit fidem. Itaque breui eius con-
 iux, filia, multiq̄ue præterea cognati, tum
 viri, tum fœminæ, Catechismo instituti,
 baptismoque expiati, populo haudqua-
 quam illorum consilium factumque im-
 probante. Xauerius porrò haud dubius
 populi studia Bonziorum auctoritate ni-
 ti; proinde, ea euerfa, omnia sibi in expe-
 dito fore; primùm omnium Bonziorum
 nomen quasi arcem superstitionis, sibi
 expugnandam existimauit. Opportunè
 igitur Bonziorum Antistitē nactus (Nin-
 xit ipsorum lingua appellatur, non ætate
 solum ac dignatione, sed etiam eruditio-
 nis famâ inter omnes eminens) comiter
 in eius familiaritatem insinuauit se. Inde
 alium ex aliò sermonē serens, paulatim
 cum illo de religione congregari cœpit.
 Nec frustra id fuit. Eum tum in alijs, tum
 in certamine de immortalitate animo-
 rum, parum sibi constantem reperit, sed
 (vt in vtramque partem impulsus laba-
 bat) sæpe nutantem. Itaque haud sanè
 ægrè hominem deiecit strauitque. Is ta-
 me

*ponis sua
 diuum pro-
 paganda
 Christiana
 na fidei.*

*Bonziorū
 Ninxit, si-
 ue Anti-
 stes.*

men vel ingenio vel comitate Xauerij captus, magno eum honore coluit. Et cæteri Bonziji, Ninxitis exemplo incitati, consuetudinem Xauerij ambiciosius quàm auidius expetebāt. Nec aliud magis in illo admirabantur, quàm animi magnitudinem; quippe cùm religionis duntaxat causa tam longinqua ac periculosa nauigatione, inde vsque ab Lusitania totum ferme Oceanum emensus, in vltimas oras penetrasset. Illud autem summa pariter admiratione ac voluptate audiebat, piè Christum sancteq; colentibus beatitudinem propositam esse in cælo sempiternam. Ita Bonziji partim conciliatis, partim conuictis, res in procliui videbatur esse. Sed quoniã cum populo sine interprete agere non poterat, conatum eius scilicet morabatur ignorantio linguæ vernaculæ. Quocirca de tot animorum pereuntium salute sollicitus, Iaponicæ linguæ iam degustata rudimēta celeriter deuorat. Inde, vt liberiùs ageret cum populo, aditū sibi quærit ad Regem. Et ad eam rem egregiã illi operam Paulus Iapon dedit. Namq; is Saxumatum Regem, auidum amicitiaë commercijque Lusitanorum, haud ægrè perpulit, vt Francisco, eiusque socijs, quippe apud Lusitanos, auctoritate plurimum pollentibus,

ribus,
Regi
aures,
fianæ
popul
zij du
Chri
sum
bentib
facti.
uesius
verbis
tenere
conue
config
de scr
torum
finat
Colle
aribu
ribus
etiam

Mort
lep

M

ibus, impensius faueret. Franciscus ergo Rege deinde adito, præparatas nactus aures, nullo negotio eum adduxit, ut Christianæ religionis suscipiendæ veniam suis popularibus daret. Facta potestate, Bonzizij duo, aliique Iapones complures, ad Christi fidem adiuncti. Paucorum mensium spatio ciues amplius centum, libentibus quidem propinquis, Christiani facti. Quos interiore cura instituens Xauerius, cum Iaponicas literarum notas verbis, ut diximus, difficiliore nondum teneret, nostræ fidei capita in Iaponicam conuersa linguam, nostratibusque literis consignata, ipsemet tradebat neophytis de scripto pronuncians. Inde ex nepphytorum numero nonnullos in Indiam destinat, ingenuis disciplinis in Goano Collegio instruendos; ut bonis deinde artibus ac moribus exculti, suis popularibus plus non solum admirationis, sed etiam opis, afferrent.

CAPVT III.

*Mortuam puellam ab inferis excitat,
leprosum sanat.*

MIRA subinde res & Christi gregem auxit Gangoximæ, & Francisci

no-

nomen illustrius fecit. Cangoximanus
 cuius erat honestus ac diues, sed à Chri-
 stiana religione alienus. Huic dulcissi-
 mam filiola immatura mors subitò ab-
 stulerat. Itaque dolore amens, multa in-
 digna faciebat dicebatque. Conueniunt
 ad eum inter alios neophyti aliquot co-
 gnati amicique, solandi gratia, & funeris
 celebrandi. Qui acerbissimo necessarij
 sui gemitu eiulatuq; moti, eum hortan-
 tur, vt Franciscum Xauerium, virum san-
 ctum ex alio orbe, quàm primùm adeat,
 eius auxilium implorans: illum vtique
 vitam extinctæ puellæ redditurum. Haud
 ægrè ei persuasum. Ergo mœstus pater,
 desiderio filiaë stimulante, ad Xauerium
 accurrit: lacrymans rem exponit: suppli-
 citer orat, suæ vt orbitati ac solitudini cõ-
 sultum velit. Hic Franciscus, vicem illius
 miseratus, statim cum Ioanne Fernando,
 socio & comite suo, recipit se ad oran-
 dum Deum. Exinde gaudio alacer sur-
 git, hominemq; bono animo esse iustum
 dimittit, filiam eius viuam esse confir-
 mans. Mouit ea vox iram barbaro, qui
 modò filiam haud dubiè exanimem re-
 liquisset. Quocirca seu quòd ipse men-
 dacij quodãmodo argui, seu quod Fran-
 ciscus ab eius tecto abhorrere videretur
 indignabundus recessit. Domum rep-
 teat

tenti domesticus puer occurrit, puellam
 viuere ac valere nuncians. Itaque pater-
 familias, repente mœrore in gaudium
 verso, domum properat, reducem ab in-
 feris filiam videre festinans. Quam ut
 conspexit, suis vix oculis credere: manan-
 tibusq; gaudio lacrymâs, sciscitari ex ipsa
 qui tandem redisset ad vitam? Respon-
 det illa, sibi vita functæ terribilissimos satel-
 lites præstò fuisse, qui protinus correptâ
 deturbatum irent ad horrenda ignibus
 loca: cæterum repente dños egregios ad-
 fuisse viros, quorum beneficio ex satelli-
 tum manibus erepta extiterit à mortuis.
 Ad hæc pater hæsit pater, stupore
 attonitus. Inde Xauerij profecto id esse
 beneficium sentiēs, puellam ad eum du-
 cit, grates acturus. At illa, Franciscum
 comitemque eius intuita, primo obstu-
 pit: mox ad patrem cōuersa succlamat:
 En, pater, hi ipsi sunt, qui me ab inferis
 excitarunt. Tunc ille cum filia ad Xau-
 rij genua prouoluti, obortis lacrymis
 grates ei agere cœperunt. Qui protinus
 manu alleuatos Christo Dei Filio, hu-
 mana salutis vindici, gratiam habere iu-
 bet. Nec frustra tantum miraculum fuit.
 Vita vni puellæ reddita, compluribus sa-
 lutem peperit animorum. Quippe pater
 & filia, cæteri que domestici, ad Christi

O

aggre-

aggregati. Et hoc exemplo alij ad implorandam Xauerij opem, Christi que fidem experendam, accensi. Inter quos leprosus fuit honesto loco natus. Hic certum hominem ad Franciscum allegauerat, rogans ut ad se curandum accederet. Et ille legatione benignè audita, occupationes excusans, eò vnum ex comitibus suis miserat, monitum quid facto opus esset. Is igitur ægrum, ex Francisci præscripto salutatum, ter interrogat, num fieri velit Christianus? annuentem manu in crucis morem ducta protinus signat. mira dictures: subito crux lepram absterfit. Quocirca ille Christianis præceptis imbuitur, ac deinde baptismo lustratur. Hæc in Canogoximæ ciuitatis oculis gesta, cum alij, tum Vincentius Pereira Lusitanus Nauarchus in India Francisci Socijs enarrauit, grauis quamuis magnæ rei auctor, idemque Xauerij, ut proditur, familiaris.

CAPVT IV.

De Antonij Criminalis martyrio cognoscit.

LÆTVM rei Christianæ successu Xauerium haud leui dolore affecerunt. Literæ eisdem ferè diebus ad eum ex In-

dia perlate, ex quibus de Antonij Crimi-
 nalis morte cognouit. Is (vt suprà osten-
 dimus) Comorino promontorio à Fran-
 cisco præpositus, re Christiana per qua-
 driennium præclarè gesta, anno 1549.
 haud multò priùs, quàm in Iaponiã ap-
 pulit Xauerius, martyrij decus laborum
 suorum præmium adeptus est. Nam cùm
 magna Badagarum manus, Christianæ
 religionis odio accēsa, ex finitimo regno
 Bisnagæ Comorinēsem populabūda in-
 ualisset oram; Christiani, vt in re trepi-
 da, tecta protinus & vicos deserere; ad
 naues Lusitanorum, quæ tum fortè ade-
 rant, pro se quisque confugere cœperunt.
 Ibi in maximo puerorum ac mulierum
 tumultu Antonius, multis simul anxius
 curis, hortabundus fugam trepidantibus
 expedire, instare cunctantibus, imbecil-
 lis opem ferre. Inter hæc aduentante ho-
 ste, veritus ne fortè neophytorum ali-
 quos à barbaris interceptos tormento-
 rum acerbitas à Christi fide abstraheret;
 decreuit, si res posceret, *bonus pastor a-* Ioan. ix.
nimam suam dare pro ouibus suis. Inui-
 tabatur à Lusitanis in sua nauigia, vt præ-
 sens periculum effugeret: sed ille, sui
 oblitus, suorum consulebat salutem, pue-
 ros maximè ac mulieres, quorum imbe-
 cillitas propior periculo erat, in tutum

*Antonij
Crimina-
lis marty-
rium.*

recipere festinans. Ita dum alios à Barbarorum crudelitate vindicat, ipse Interuentu hostium interclusus à nauibus, in præcursores incidit. Tum ille Dei amore ardens, æternæque magis quam huius vitæ memor, positus humi genibus, tollensque manus in cælum, incredibili fortitudine offert se neci. Neque barbarorum sæuitia eius virtuti defuit. Tribus hastis confossus, mortem occubuit. Feratur, cum grauius vulneratus spoliaretur, ipse in veste detrahenda prædones illos ultro iuuisse, ne vestis tenacior esset, quàm vitæ. Hic nuncius variè (quod necesse fuit) animum affecit Xauerij. Nam & tali se adiutore priuatum doluit, & tanto eiusdem bono, velut paris decoris sibi quoque destinati pignore, mirè lætatus est. Itaque lacrymis simul & laudibus debitis tam memorabilem sancti viri mortem prosecutus, sperare cœpit, agrum illum, martyris rigatum sanguine, vberiores in dies foetus editurum. Nec Xauerij spem rei deinde fefellit euentus. Ex eo tempore nusquam lætiores extiterunt, quàm in ora Comorinensi, Euangelij fruges; adeò multiplex subinde soboles orta neophytorum, non facilitate magis, quàm pietate præstantium.

CAPVT

CAPVT V.

Rei Christianæ cursu Cangoximæ impedito, Firandæ & Amangucij Euangelium prædicat.

DISP AR in simili causa Cangoximæ ciuitatis Francisci que conditio fuit. Cùm enim is, martyrij auidus, auctoritatem obtinisset Bonziorum, iamque læta neophytorum seges niteret; subito procella, à Bonzijs concitata, rei Christianæ ingentē intulit calamitatem, quæ Xauerio grauior omni martyrio accidit. Multi iam, celestis Numinis instinctu, Christiana susceperant sacra: plures ad Christi religionem perspecta veritas pelliciebat: cùm Euangelij cursum (id quod tanto antè Franciscus prouiderat) Bonzij auerterunt. Nam Christiana religione inducta, cuius incrementum eos sefellerat, Deorum religionem, suamque auctoritatem, ad ludibrium recidisse intuentes, enimuero flagrare ira, odio furenter coeperunt. Ergo non magis dolore, quàm Diabolo stimulante, ad Regem frequentes coeunt, grauius sanè seuerèque illi denuntiantes, Videret etiam, atque etiam quid ageret; dum integra res esset, suæ communi que prospiceret.

O 33 salu-

*Bonzij
cursum
Euange-
lij auer-
tunt.*

„ saluti. Si suos populares peregrinas reli-
 „ giones suscipere pateretur, profectò Deos
 „ patrios passim ludibrio futuros: quibus
 „ iratis, cui dubium esse, quin Cangoxi-
 „ ma, Regnumque eius vniuersum breui
 „ euertendum foret? An verò non videret
 „ Christianam religionem Iaponicæ peni-
 „ tus aduersari; tantumque de illa demi-
 „ quotidie, quantum Christianæ accede-
 „ ret? An ignoraret acerbissimum patrijs
 „ Dijs inurere dolorem, quicumque patria
 „ sacra postferret peregrinis? utique leui-
 „ rem culpam esse peccantis populi, quam
 „ Regis in peccato alieno conuiuentis. cæ-
 „ lestes iras morâ fieri aciores. Iaponicæ
 „ quippe religionis conditores haud du-
 „ biè, pro tanta cõtumelia, debitas de Can-
 „ goximanis expetituos pœnas: & pauco-
 „ rum impietatem Regi Regnoque exitio
 „ futuram. Quare si quis ei patriarum cæ-
 „ remoniarum, si quis Deorum respectus
 „ memoriae esset; eorum vel gratiã spe-
 „ ctaret, vel formidaret iram. Hac Bonzio-
 „ rum oratione ille perterritus, & simul
 „ commercij Lusitanorum spe frustratus,
 „ protinus cum vinculorum mortisq; mi-
 „ nis edicit, atque interdicit, vt omnes pa-
 „ triam retineant religionem: neu quis-
 „ quam in posterum Christianis mysterijs
 „ initietur. At Xauerius, meliora quotidie

spe-

sperans, cū summa cura excolebat neo-
 phytos: quod ab ea re otij erat, ex con-
 suetudine sua tribuebat Deo, quo cum
 magis, quàm cum hominibus versaba-
 tur, diuinum colloquium non tantū vir-
 tutis hortamentum, sed laboris etiam so-
 latium ratus. Itaque grauissima famis &
 frigoris incommoda, aliasque maximas
 difficultates, homo peregrinus, in barba-
 ra & infesta ciuitate, mira æquitate animi
 pertulit. Cæterum anno in hisce labori-
 bus & ærumnis circumactō, cum penitus
 obseptū Euangelio iter Cangoximæ cer-
 neret, demigrare statuit aliō. Neophytis
 ergo valere iussis, Paulo eorum tutelam
 reliquit: ipse, Cosmo Turriano & Ioanne
 Fernando comitantibus, noua erectus
 spe, in Figuenum Regnum, quō iter Lu-
 sitani auerterant, petere intendit. Incredi-
 bile dictu est, noui Christiani in Franci-
 sci digressu quantum profuderint lacry-
 marū. quippe illum cū alijs nominibus,
 tum verō ob egregiam eius sanctitatem,
 eximiè carū habebant omnes. Quocirca
 flentes, eumque magistrum, ducem, pa-
 trem confusis appellantes vocibus, pro se
 quisque immortales abeunti egere gra-
 tes, quōd eis tanto suo labore æternæ sa-
 lutis monstrasset viam. Erant neophyti
 facile octingenti, tam bene instituti, vt

*Regnum
 Figuenj.*

Paulo magistro intra paucos menses or-
 bati, septem ipsos annos, sine vlllo duce,
 omnes ad vnum in Christi fide perman-
 ferint, quoad aliquot è Societate I E S V
 eò missi venère. Figuenum regnum est
 in eadem Iaponiæ insula, quam Ximum
 appellari docuimus. Ad huius Regni op-
 pidum (Firando nomen est) millibus
 passuum à Cangoxima circiter CC. pro-
 gressus Xaverius, benignè à Lusitanis, &
 eorum instinctu etiam ab Rege excipi-
 tur: apud quem dies aliquot diuersatus,
 oppidanos facilè centū ad Christi fidem
 cultumque traduxit. Et quanquam eum
 operæ apud Lusitanos & Firadenses po-
 sitæ haudquaquam pœnitebat (plures
 quippe Firandi paucis diebus, quā Can-
 goximæ multis mensibus, ad Christi ad-
 iunxerat gregem) tamen maiora mente
 complexus, Cosmo Turriano neophytos
 committit; ipse cum Ioanne Fernando in
 Iaponem insulam traicit, Meacum pe-
 titurus. Verùm edoctus à locorum peri-
 tis, Amangucium oppidum satis celebre
 in via esse: confestim eò, Amanguciani
 Regis animum ac sensus tentandi explo-
 randiq; studio, pergit. Oppidum est ma-
 ritimum in præcipua illa Iaponiæ parte,
 quam Iaponem propriè vocari diximus,
 Amangucium in primis amplum ac no-
 bile.

*Firandū
 oppidum.*

*Amangu-
 cium op-
 pidum.*

bile: quippe sedes Amanguciani Regis,
 qui, opibus præpotens, cum Meacensi
 Rege omnium maximo de imperio di-
 miat. Id oppidum, gentis more, tectis li-
 gneis constat: familiarum millia ample-
 ctitur circiter decem. Abesse dicitur
 à Firando millia passuum fermè 300.
 Huc igitur cùm venisset Xaverius, repe-
 rit nobiles viros permultos, pluresque è
 plebe, avidos cognoscendæ Christianæ
 religionis, de qua multa rumore ac fama
 dudum acceperant. Itaque in compitis
 ac triuis bis in die de scripto (nondum e-
 nim linguam Iaponicam probè norat)
 Euangelium diuulgare instituit, magnâ
 hominum frequentiam concursuque. Cæ-
 terum sermonem de diuina Lege non æ-
 què prosperè omnium excipiebant aures.
 multi audiebant sanè libenter: plures
 contra aspernabantur penitus: nonnulli
 etiam procaciùs irridebant. Quocirca
 per vias euntem deinde Xaverium, velut *Xaverius*
 insanum, magna puerorum ultimæque *velut in-*
 sortis hominum turba prosequiebantur *sanus ex-*
 illudentes, atque ea quæ audierant Chri- *agitatur.*
 stianorum mysteria legesque nominatim
 per iocum ac ludibriū inculcantes. Quæ
 ille omnia, non tam contumeliam quàm
 contumeliæ causam intuens, æquo læ-
 toque ferebat animo. Ita plus ferendo
 O. 5. quàm

quàm dicendo profecit. Namq; auditorum prudentiores, eum minimè fatuum esse intelligentes, egregiam eiusdem in tot probris, verborumque contumelijs, patientiam æquitatemque animi admirabantur, utique eum eundem audirent inde vsque ab Europa per immensa Oceani spatia in Iaponiam, duntaxat nouæ religionis tradendæ studio, traiecisse. Ad vltimum peregrina virtus miraculo esse cœpit, & multorū sermonibus ac studijs celebrari colique. Ergo Dynastæ plures, diligentius exploraturi quid tandem religionis ex alio aduexisset orbe, eum domum suā accersebant, suapte sponte pollicentes, si religiones, quas afferret, ipsis probauisset, haud dubiè patrijs prælaturos. Sed nimirum id opus *nō est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei*. Ex eadē res aliter ab alijs, à plerisque autem auribus magis, quàm animis admissæ. Post dies aliquot in compitis & priuatorum ædibus non sine fructu consumptos, ad Regem, eius accersitu, Xauerius venit. Percontanti genus, causamque sui in Iaponiam aduentus, respondet se natione Hispanum eò diuinæ legis prædicandæ causâ venisse, de ipsorū salute sollicitum. Neminem quippe saluum esse posse, qui non Deum huius vniuersitatis opificem,

A Dynastis domū accersitur.

Rom. 9.

ac

ac IESVM vnicum Dei Filium, omnium gentium Salvatorem agnosceret, eiusque caelestem salutaremque legem impensius custodiret. Iussus ergo ab Rege protinus eam legem explicare, morem illi gessit haud inuitus, bonamque sui libri excitavit partem. Auditus est horam circiter attentè sanè ac diligenter. Sed Rex barbarus, audiendis rebus caelestibus, quam gerendis aptior, audita neglexit. Xaverius inde ad concionandi munus reuersus (vt paulatim consuetudo homines, quamuis feroces, mitigat mollitque) æquioribus populi animis, secūdiōribusque concionibus, est vsus. Complures iam egregia Christi facta cupidè audiebant. Vbi verò ad acerbissimos eius cruciatus, indignissimamque necem ventum erat, lacrymis temperare non poterant: adeo etiam barbaris miseranda videbatur. Misericordia religioni aperuit viam, nonnullique Christo aggregari cœpti. Verùm Franciscus haud operæpretium ratus in ea vrbe versari diutius. Meacum pergere decreuit, ea mente, vt à Meacensi Rege, qui propter imperij magnitudinem Magnus Rex dicitur, veniam diuulgandi Euangelij peteret. Meacum quippe urbem totius Iaponis longè clarissimam sciebat esse, ac Gymnasio maximè inclytam. De

*Regi Euangelium
prædicat.*

*Ethnici
audiendo
Christi
cruciatus
lacrymantur.*

*Magnus
Rex Meacensis.*

cuius magnitudine vrbs, celebritate Collegiorum, Cœnobiorumque multitudine, in ipso itinere ad eò multa cognorat, vt ei in animo fuerit rectà contendere Meacum. Sed, Deo Cangoximani fauente, Cangoximam, vt supra diximus, nauis appulsa est, vbi spes Christianæ rei bene gerendæ diutiùs quàm fructuosiùs eum retinuerat. Meacum igitur iturus, dedit se in viam duobus comitibus, Ioanne Fernando è Societate, & Bernardo Iapone neophyto, antiquæ probitatis viro, qui Cangoximæ ad Christi fidem accesserat primus.

CAPVT VI.

Meacum magno labore contendit.

MEACVS vrbs in media fermè insula sita est, velut Iaponis vmbilicus. Distat ab Amangucio, quod in primo insulæ aditu est positum, recta quidem regione passuū millia non ampliùs CL. Sed anfractus maximi æstuariorum ac montiū intercedunt. Eò iter intēdit Xauerius anno post Christum natū M. D. L. mense Octobri, quo mense in Iapone ingruit frigus. Erat tum iter illud non modo saxis asperum, sed etiam perpetuis obsitum niuib⁹, quas acri gelu vis hyemis adstrinxerat

xerat. Quocirca passim in syluis concre-
 tæ ex niue glacieque quasi trabes ex ar-
 boribus pendebant, pestem atque exitiū
 viatoribus minitantes. Accedebant bel-
 lorum, quibus tota regio ardebat, haud
 leuia pericula: crebra etiam latrocinia,
 quibus itinera erant infesta. Franciscus
 tamen omnium rerum, præterquam di-
 uinæ prouidentia, salutisque animorum,
 immemor, iter adeò longinquum ac pe-
 riculosum alienissimo anni tempore sus-
 cepit. Cæterum siue ut expeditum inter
 barbaros iter, siue ut certum aliquem ta-
 lis viæ ducem haberet, equiti indigenæ,
 Meacum petenti, famulum semet adiun-
 xit, seruitutem quoque pro Christo sibi
 decoram ratus. Domini ergo equitantis
 sarcinulam, præter suum Missæ instru-
 mentum, cursitans gestabat humeris. He-
 rus quippe cursus magis quàm itineris
 modo concitabat equum per obnoxia
 latronibus loca. Et Franciscus pedibus
 ferme ibat nudis, quòd riui amnesq; va-
 do transeundi se passim offerrent. Itaque
 sæpenumero pedibus ex niuis & algoris
 iniuria intumescantibus, grauius labo-
 rabat: crebro etiam cursu & sarcinarum
 gestatione fatigatus, glacie, aut asperitate
 viæ fallente vestigia, corruerat. Quæ ille
 omnia non æquo solùm, sed etiam inten-

*Xauerius
 equiti fa-
 mulum se
 adiungit.*

*Meacensis
 itineris la-
 bores &
 arumna.*

to in Deum & à sensibus alienato superabat animo. Quippe tanta erat vis cœlestis contemplationis, ut victis dulcedine sensibus, subinde in vepres indueret se; ad lapides offensaret pedes laceraretque sine ullo prorsus sensu doloris. Nec verò noctis conditio melior quàm diei. sæpe de nocte imbribus madefactus, frigore confectus ac fame, ad diuersorium veniebat, ubi humana ærumnarum subsidia solatiaque suppeterent nulla. Argumento est, quod toto illo itinere oryza, eaque emendicata, vitam toleravit, non minore alimentorum inopia, quàm corporis vexatione procedens. Tantas hasce itineris ærumnas insolentia exasperabat gentis. Iapones, ut elato sunt celsoque animo, peregrinum hominem, Iaponicæ elegantia ac moris ignarum, eundemque sui contemptorem, exagitabant, velut stolidum fatuumque. Quocirca in oppidis ac pagis, quâ transibat, in nauigiis quibus vehabatur, in viis passim ac diuersoriis, omnium erat ludibrium. At ille hilariter, non modò patienter, cuncta perferebat, cum Apostolo *stultus propter Christum, & omnium peripsema* esse gestiens. Mensibus in itinere duobus exactis, demum innumerabilibus terra marique perfusus malis, Meacum Dei benignitate sal-

*Xauerius
exagita-
tur ut sto-
lidus.*

nus & incolumis peruenit. Meacus vrbs
 est Regia. Iaponiæ totius longè maxima
 ac celeberrima. Ea cùm floreret (si famæ
 libet credere) tectorum propè CC. mil-
 libus frequentabatur; sed crebris vastata
 bellis, populationibus, incendiis, propè
 dimidio minor euasit. Sanè murorum cir-
 cuitus, vrbsque vastitas ea est, quæ ve-
 ram esse ostendat vastitatis famam. Cùm
 eò venit Xauerius, domorum habebat
 facilè centum millia. Meaci Academia
 est percelebris; Collegia discipulorum
 quinque præcipua, Cœnobia verò innu-
 mera virorum mulierumque. Itaque ma-
 xima seges ac materia conuersionis offer-
 ri videbatur. Verùm (quæ sunt occulta
 Dei consilia) ea spes profus irrita atque
 inanis fuit. Meacum vt venit, intentus in
 occasionem Regis adeundi, petendi que
 ab eo vt faceret Euangelij in suo Re-
 gno pronuntiandi potestatem, ad Regi-
 am dies aliquot frustra expectauit. Iapo-
 nicæ quippe consuetudinis urbanitatis-
 que inscitia, vulgaris & obsoleta vestis,
 Christianæ vitæ simplicitas eum cohorti
 Regiæ eludendum præbebant. Itaq; ad-
 eò obstructos omnes ad Regem inuenit
 aditus, vt nunquam omnino eum adire
 licuerit. Ergo cùm interim comperis-
 set, ceteros Dynastas, Meacensis Regis
 male-

*Meacus
 vrbs ma-
 xima &
 celeberris-
 ma.*

*Xauerius
 à cohorte
 Regia elu-
 ditur.*

maiestate obsolescente, nequaquam illi dicto audientes esse; mutato consilio, curaque impetrandi Regij diplomatis ommissa, tentare Meacenses coepit, quo tandem animo Christianam acciperent legem. Reperit ciuitatem omnem sollicita expectatione, suspensam metu bellorum ingruentium. Itaque, auersus auribus animisque omnium, tempus terebat. Vitro etiam in compitis ad circumfusam multitudinem verba faciens (quod idem illi in aliis quoque oppidis acciderat) a pueris ac fece plebis passim obsoletis calceis, aut etiam lapidibus petebatur exigebaturque, adeo nihil salutare non modo ad animos, sed ne ad aures quidem admittebat obstinata superstitio. At ille *ibat gaudens, quod dignus habitus esset pro nomine IESU contumeliam pati.* Demum ut perspexit nec pacatam esse ciuitatem, & ab Euangelio profus alienam; enimvero doluit sibi, post tantos itineris labores, re infecta, nulloque cum manipulo ex tanta segete discedendum: sed tota re diuinae voluntati prouidentiaque permissa, Amangucium remigrat, illa se cogitatione consolans, praclarum esse pro Christo magna non solum agere, sed etiam pati.

*Lapidibus
appetitur.*

CAPVT VII.

*Amangucij Rege muneribus conciliato,
complures Christianos facit.*

AMANGVCIVM igitur, pari ferè labo-
re & incommodo atque inde Meacū
ierat, reuersus, ex templo statuit Regem
conuenire: ei que à Præfecto Indiæ, Epi-
scopo que Goano, literas ac dona, quæ Fi-
randi reliquerat, tradere. Hæc ille mune-
ra Meacensi Regi, qui totiùs Iaponiæ
maximus ferebatur, destinarat animo.
Cæterùm vbi animaduertit illum preca-
riam regnantem, non tam imperio ma-
gnum esse, quàm nomine, Regem autem
Amangucij opibus pollere; mutata vo-
luntate huic danda censuit, ratus eum si-
bi potissimum donis conciliandum, qui
rem Christianam auctoritate iuuare plu-
rimum posset. Itaque Firandum celeri-
ter regressus, nouam Regis adeūdi ratio-
nem, quam subiecerat necessitas, init.
Iam vsus eum docuerat, ab Iaponibus,
communi mortalium vitio, homines spe-
cie cultu que corporis æstimari, pannosos
verò vix hominum numero haberi; per-
inde ac si viri decus vestitus magis quàm
virtus foret. Quocirca obsoleta veste de-
posita,

*Splendore
vestis adi-
tum sibi
facit ad
Regem.*

*Dona Re-
gi offert.*

*Regis do-
na repudi-
at.*

posita, vestitus elegantiam assumere de-
creuit, & splendore vestis oculos specio-
sa magis quàm vera bona spectantium
capere, vt eorum deinde animis lucent
offerret veritatis. Ergo Amangucium cũ
remeasset, splendida in veste, duobus tri-
búsvē famulis comitantibus, adiit Regē.
Et consilium comprobavit euentus. Pro-
tinus ab asseclis ad Regem introductus,
ab eo sanè benignè comiterq; excipitur.
Pauca præfatus, à Prorege Indiæ & Goa-
no Episcopo literas amicitie obfides, per-
egrina munera amicitie pignora, atque
in his monochordum & horalogium Re-
gi tradit, non tam pretio quàm nouitate,
& admiratione artificij, grata illis locis &
accepta. Rex igitur literis donisque Lusit-
anorum mirè lætus, magnum argenti
aurique pondus Xauerio inuicem elar-
gitur. At ille memor se non mercatorem
esse, sed Sacerdotem, remissis quæ offe-
rebantur, Regem precari enixè institit,
vt diuinæ Legis in sua ditione sibi pro-
mulgandæ suis popularibus, accipiendæ,
potestatem regio faceret edicto; hoc do-
no nullum sibi, nullum Lusitanis dari
optatus posse. Itaque Rex tantam ab-
stinentiam admiratus, aspernantis quod
alij per ingentia fretorum terrarumque
pericula peterent, non dubitauit eius re-

ligio-

ligioni fauere, cuius suspiceret virtutem. Extemplo igitur per omnes vr̄bis vias pronunciare præcones iubet; placere Regi Christianam Religionem proponi suis popularibus, vt, quicunque vellent, fierent Christiani. Proinde nequisquam Lusitanos Sacerdotes factò verbòue læderet, neu cuiquam patria sacra deseruisse fraudi foret probròue. Insuper, vt cum potestate facultatem daret, Xauerio inane Bonziorum cœnobium ad habitandum attribuit. Ea res & nomen Francisco, & religioni existimationem conciliavit. Ergo permulti, cognoscendæ nouæ religionis auidi, ad eum audiendum confluebat. Nec illorum studiis deerat Xauerius, aliquam iam ipsorum linguæ facultatem nactus. Bis in die concionem ad populum habebat, magnâ semper ciuium frequentia. Vbi perorauerat, aliquantisper cum auditoribus de rebus pro suggestu expositis disceptabat. Aut enim interrogantibus respondendû erat, aut ipsi inuicè interrogandi. Id certamen, aliis super alios vrgentibus, plerunque ad multam noctem tenebat, vix vt esset corporis curandi locus. Nec alia res maiori erat impedimento, quàm Iaponicæ linguæ inscitia. Quippe identidè, eum insolens aliquod verbû festidiositas

*Edictum
Regium
pro religio-
ne Chri-
stiana.*

fas

fās delicatasque eorum offendisset aures, Francisci infantia risui erat. Itaque non deerāt, qui risus captandi causā quæstionibus eum onerarent. Cæterum is orationis spiritus, ea vitæ ac religionis sanctitas, tamque à Bonziorum vita doctrinaque discrepans eminebat, ut, quod dicta non poterant, ostederent facta. Quocirca Iapones, ingeniosos utique & obsequentes rationi, haud fallebat, quàm cõsentanea essent illa, utcunque dicerentur. Conueniebant multi è cœnobiis Bonziji Bonziæque; plures etiam è nobilitate, è plebe verò quamplurimi. Assiduè referata erat domus omnium ordinum hominibus: ac sæpe aduentantium capere nequibat multitudinem. Interrogationes adeò multæ fuerunt ac variæ, ut disculsdemum errorum caligine, ac luce veritatis oborta, non pauci ex Francisci responsis perspicerent, leges suorum Deorum inanes ac falsas, diuinam autem veram esse solidamque. Nec in suscipienda vera religione, quàm in excutienda, segniores fuerunt. Diebus aliquot in percontando respondendoque consumptis, plures Christiani fieri, primi autem omnium ij, quorum præcipuè peruicacia Xauerio in contionibus certaminibusque obstiterat, Deo pertinaciã in facilitatem vertente. Quam

quam

quam primum decus non doctrinæ fuit, sed patientiæ. Fernando Francisci socio in triuio concionante ad plebem, Iaponis cuiusdam in-pon fortè quidam præteriens ad concionem accessit. Inde, vt erat homo insolens, prodit in medium, & collectam in ore saliuam in concionantis os conijcit: eam ille contumeliam adeò patienter tulit, vt nihil omnino commotus, absterfa linteo facie, institutum pertexeret sermonem. Tantæ patientiæ miraculo motus quidam e concione, in animum induxit suum, à viris tanta virtute præditis non posse religionem, nisi sanctam, afferri. Itaque domum ad Franciscum venit, instituitur, ac primus omnium baptizatur. Huius exemplum alij deinceps sequuti. Inter hos Laurentius quidam Luscius tantum animo diuinæ lucis accepit, vt, nuncio rebus humanis remisso, totum se Deo consecraret, magno cum Iaponiæ emolumento. Is namque in Societatem à Xauerio adscriptus, egregius deinde concionator extitit; populariumque suorum quàm plurimos ad Euangelij lumen adduxit. Baptismate deinde lustrati honesti homines multi, qui summa Francisco familiaritate deuincti, tantopere ei gratificari studebant, nunquam vt satisfacerent sibi. Quocirca de Iaponum sectis ac religionibus

Ferdinãdi virtus.

Iaponis cuiusdam insolentia.

Patientia vis ad Ethnicorum conuersionem.

Laurentij Luscius concionator egregius.

nibus ab illo interrogati, impensius etiam, quàm rogabantur, omnia probabant.

CAPVT VIII.

Cognitus Iaponum sectis, complures eorum conuertit.

*Iaponum
secta.*

EX his igitur ille longè accuratius quàm antea Iaponicas religiones disciplinasque cognouit; sectas vigere in Iaponia tum virorum tum feminarum omnino nouem: liberum cuique esse, quàm velit sequi. Itaque euenire ut in iisdem sectis, quot capita tot penè sint disciplinæ; domesticique inter se contendant, suam quisque aliis præferre conantes. Ex hisce sectis nullam de mundi animorumque procreatione quicquam trade-re. Nimirum idcirco, quòd nullum horum esse principium consentiant vniuersæ. Inter omnes conuenire, post hanc vitam sedes esse animorum duas, damnatorum vnã, alteram beatorum. Ceterùm quale tandem sit beatorum domicilium, cuius imperio animæ detrudantur ad inferos, docere neminem: tantum quasdam decantare fabulas de suarum disciplinarum auctoribus, quorum Xa-

ea & Amida principes numerentur: eos propter aliorum salutem grauissimas ultro subiisse pœnas, maximeque diuturnas. Harum sectarum alias trecenis, quingenis alias præceptis contineri: omnes tamen quinque tantum leges ad salutem necessarias ducere, quibus caueatur; Ne hominem occidant, neu animal vllum occisum comedant, neu fumentur, neu mœchi mendacesque sint, neu vinum bibant. Bonziosverò & Bonzias hoc suscepisse, vt pro populo, qui urbanis curis negotiisque impeditus, eas seruare nequeat leges, ipsi satisfacerent; hac tamen lege, vt eis domicilia, redditus annuos, cæteraque attribueret vitæ subsidia, & scilicet honorem haberet. Quo circa locupletes è populo, ac Dynastæ, vt peccandi licentia fruerentur, conditione accepta, impensè illis quæcunque postularent concessisse, ratos Bonziis deprecantibus haud dubiè vel ab inferiorum pœnis se vindicatum iri. Bonzios porrò ipsos ab omnibus petere eleemosynam, dare nemini. His aliisque rebus eiusmodi perceptis, Xauerius suis Iapones institutis quasi armis oppugnare adortus, sic apud populum cum Bonziis cœpit agere, vt eorum cõmentis certis argumentis rationibusque conuelleret. Præcipuè verò docebat, ex

*Xaca &
Amida Ia
ponu Dij.*

*Bonzioru
improbi-
tas & auaritia.*

infe-

inferorum suppliciis Bonziorum deprecatione eximi neminem posse; utique cum Bonziji leges, quas pro aliis seruatu-ros se recepissent, ipsi minimè seruarent. Constabat quippe illos, lapsa iam vetere disciplina, potare vinum, carne clam vel-oci, palam mentiri in recharique. Proinde populus, patefactis Bonziorum dolis, indignari vulgò, & illorum fraude se deceptos, bonisque spoliatos, queri. Et ab ipsis Bonziis demum veritatis confessio expressa est: nisi solertia eos ab inopia vindicaret, enimvero fore sibi pereundum fame. Itaque ex eo Bonziji magna non solum damna, sed etiam dedecora subierunt. Inde Xauerius, comperto ex Iaponum amicorum sermonibus literarumque monumentis, Xacam & Amidam duorum annorum millia expleuisse, Xacam verò octies millies natum, aliaque multa his similia; risu quam relatu digniora; ex templo ineptas fabulas exagitare institit, illos non homines aut Deos, sed Diaboli portenta fuisse demonstrans. Quibus Bonziji, venefici, ceterique diuinæ legis aduersarij prorsus conuicti, cum recederent; gaudebant scilicet Christiani, in suscepta fide ac proposito confirmati: Ethnici verò qui aderant, perspectis magistrorum erroribus, in suis religionibus

*Fabula
Iaponum
de Xaca
& Amida*

laban

labantes, paulatim ad Christi cultū transferebant se. Ergo indignè ferentes Bonziji, grauitè eos, quòd patrias religiones desererent, accusare: illi contrà respondere, nimirum diuinam legem magis cōsentaneam esse, idque vel ipsis auctoribus, qui Iaponicis obiecta legibus refellere nullo modo sustinerent. Rursus Bonziji obiectare Francisco auctoritatem Sinarum, à quibus religiones petitas Iapones haberent. Nunquam utique Iapones religionem & cærimonias mutatueros, nisi prius Sinæ mutassent. Proinde abiret illuc, inferret Euangelium, Sinis Christi iugum imponeret: illis subactis, tum demum Iaponiam quoque in Christi fidem vltro esse venturam. Cæterum hæ Bonziorum voces nihil admodum Xauerij conatibus obstabant, qui nihilo minùs destinata exsequi studebat. Iapones qui *Iapones A-* dem, qui nihil penitus de Solis, Lunæ, *stronomiæ* stellatum, orbium cælestium, terræ, *ignari.* animorum, cæterarumq; rerum molitione inaudierint, huius vniuersitatis officem & effectorem vulgò nullū agnoscunt. Francisco igitur ostendente, rerum omnium ac nominatim animorum conditorem esse Deum; mirabantur scilicet eiusmodi rerum principium non Iaponibus modò, sed etiam Sinis, vnde ipsi reli-

P

gio-

gionem adsciuisſent, penitus occultum & ignotum fuiſſe. Admiratio eò demùm erupit, vt non magis Xauerium Chriſtiq; religionem ſuſpicerent, quàm Bonzios Iaponicasq; contemnerent ſectas. Hiſce ergo diſputationibus adeò Bonziorum nationem conturbauit Xauerius, vt, qui ante eius aduentum de ſuis legibus inter ſe contenderent, iam, omiſſo hoc certamine, omnes pariter de vna Dei lege loquerentur. Ac multi multa quotidie percontabantur ex Franciſco; vnùmne eſſet rerum bonarum malarumq; principium, idq; vtrum bonum an malum? Reſpondenti, vnum eſſe rerum omnium principium, & ſummè bonum, obijciebant illi Diabolos humani generis hoſtes, quos malos eſſe conſtaret: ſi Deus bonus eſſet, cur res tam pernicioſas procreaſſet? Tum Xauerius illos bonos procreatos à Deo, ſuo vitio malos euaiſſe, atque idcirco apud inferos æternis mactari ſuppliciiſ. Et illi deinceps quærere inſtiterũt: Cur Deus homines ab ſe ad ſuum cultum cõditos, à Dæmonibus in fraudem impelli ſineret? Quin humanas mentes ad virtutem propenſas feciſſet potiùs, quàm procliuẽ ad vitium? Ad ea Franciſcus, hominem liberum eſſe naturã; diuinãq; præſidia ad pugnam victoriamq; parata, à modò

Acute Iaponum interrogatio- nes.

velit, habere demonstravit: & simul humanum genus ad honestatem natum, parentum vitio, maloq; cultu deprauatum esse docuit. Tum illi ab hominum culpa in seueritatem Numinis versi, sciscitari cur tandem inferorum carcerem malorum ultimum ædificasset? cur hominum æternis addictorum cruciatibus nulla unquam eum misericordia caperet? Contra Xaverius ostendere, tantam esse Dei maiestatem, tanta eius in homines vel uniuersos vel singulos promerita, vt nullum reperire posset supplicium tantum, quod non homuncioni, cælestis numinis violatori, pro tanto scelere deberetur. Eam tamen esse Dei clementiam, quæ semper aliquid de merita remitteret pœna. Et hæc quidem, aliaque his similia, ingenti assensu audiebantur, vt cuncti facile acquiescerent. Cæterum illa cura eorum animos sollicitabat maximè, quod nec benignus æquus Deus videretur, qui omnium regionum, præterquam Iaponiæ, memor, Iaponibus ante Francisci aduentum nunquam indicasset sese; vtique si quotquot ignotum non coluissent Deum, ad inferorum damnasset supplicia, eodemque fuisset ipsorum maiores, cælesti luce fraudatos, præcipites ferri aique. Ad hæc Franciscus demon-

strare, diuinam legem, mortalium animis
 insitam, legum omnium esse longè anti-
 quissimam. Quippe Iapones etiam ante
 leges ab Sinis petitas, rationis admonitu
 non ignorasse, nefas esse hominem occi-
 dere, furari, peierare, & cætera quæ diui-
 na lex prohiberet. Itaq; si quis tale quid
 piam admisisset, conscientiam, quasi scele-
 ris vindicem, stimulantem cruciari. Id adeò in
 solitario homine explorari licere, qui in
 desertis syluis sine vlla litterarum legum-
 ue humanarum cognitione educatus, ta-
 men diuinarum legum de homicidio, de
 furto, de periurio, rebusq; cæteris, haud
 quaquam foret ignarus. Quod si in bar-
 baris quoq; nationibus cerneretur, quid
 tandem in humanis ac politis futurum?
 An non igitur iure multari simplicis, qui
 diuinam legem naturæ insitam violant
 quam si obseruassent, utique eis caelesti
 fuerit oboritura lux? Hoc responso cum
 silentium esset eis impositum; paulatim
 salubre Christi iugum accipere ceperunt.
 Ergo duorum mensium spatio civium
 capita baptizata facillè quingenta. Hi flen-
 tes vicem liberum, parentum, necessarium,
 maiorumque suorum, sciscitabantur
 identidem de Xauario, ecqua spes
 qua via foret æternam ab eis miseriam
 depellendi: quibus ille obortis lacry-

*Iapones
 quingenti
 baptizati.*

abnuens suadebat, vt hoc impensius ipsi quibus diuinitus oblata lux salusque esset, Deo grates agerent, & alienæ cladis sensum suæ incolumitatis spe lenirent; quo necessitatem patientia faceret leuiorem. Inde illi ad alia quærenda versi, rogitabant, quæ mundi figura, qui Solis ac siderum cursus; vnde cœlæ stellæ, ventus, fulgura, fulminaque existerent; quæ vis niuem, grandinem, imbres effunderet. Quarum origines rerum Xauerius, haud ignarus Astrologiæ Philosophiæque naturalis, cum expromeret, stupebant scilicet homines ad talia rudes, peregrinum ingenium pariter doctrinamque mirantes. Et harum rerum fama cum peruallisset urbem, ingens etiam Christianæ legi nomen fecit, vt non in publico tantum, sed etiam in priuatis rebus celebraretur. Et ea res haud minus emolumentum dempsit Bonziorum familiis, quam adiecit rei Christianæ plurimorum animis à patria superstitione auersis. Iamque opinio erat, breui multa illorum cœnobîa, compluribus Bonziorum disciplinâ deferentibus, deficientibusque vitæ subsidis, peritura; magno utique rei Christianæ incremento. Quantū porro Bonziorum auctoritas diminuta atque obtrita sit, vel ex eo intelligi licet, quod eorum

studiosissimum quemq; iam non tam vo-
 luntas quàm necessitas in veteri retinebat
 instituto. Dynasta quidam erat, Aman-
 gucij copiosus & opulentus in paucis: is
 vnà cum coniuge impensè & Xauerio &
 Euangelio fauebat. Verùm vtrique pra-
 teriti temporis temeritas ademit in po-
 sterum libertatem. Hi nimirum multa
 Bonziis domicilia ædificata magnis redi-
 tibus instruxerant, Amidam, quem pra-
 cipuè colerent, sibi ad beatitudinem pro-
 pitiaturi. Quocirca negabant commissu-
 ros se, vt collectam per tot annos tantis
 sumptibus Amidæ gratiam commutata
 religio subitò effunderet. Nisi hæc animū
 remorderet cura, aliud consilij esse ca-
 pturos. Bis insipientes, qui & temere er-
 rarint, & hæere in errore quàm emerge-
 re maluerint. Sed quod hi vano veteris
 instituti respectu noluerunt facere, vt spe-
 ctatam Christi fidem sequerentur, id alij
 complures, veritatis luce capti, impensè
 fecerunt. Ergo Bonzij, ludibij damni-
 que impatientes, irâ & inuidiâ furere in
 Christianos; in suis concionibus, eodem
 tempore habitis, multa in Deum impiè
 iactare: multa contumeliosè, quæ in i-
 psos conuenirent, in Franciscum euome-
 re: minaciter Iaponib⁹ denunciare, Iapo-
 niam, simul Christianæ legis iugum acce-
 pisset,

pisset, interituram. Sed eorum contumelia magis ipsis odium, quàm Xauerio contemptum, crearunt. Iapones enim dubij Bonziorum maledicta ex inuidia ac maleuolentia oriri, non solum id ipsum prædicare, sed innoxio etiam fauere cœperunt, inuidorum obtrectatione in laudem fauoremque cedente. Inter hæc Franciscus summa cum cura exquirens, æquam Iapones notitiam habuissent olim Euangelij Christi que, comperit Iaponicarum literarum, siue Iaponum ipso testimonio, Iapones, ante ipsius aduentum, Christi nomen ne fama quidem accepisse. Quæ res strenuum alioquin in Euangelio circumferendo Xaueriũ, haud secus quàm par erat, stimulauit, mirè lætum eò religionis propagandæ causa penetrasse; vt Euangelij sonus in vltimis auditus terris, etiam in vltimis insulis audiretur. Pluribus iam ad Christi ouile congregatis, florebat res Christiana, cum magnum ei vel adiumentum vel decus accessit. Banduensis Academia est in Iaponia & celebritate & nobilitate maximè incluta, vt pote quæ amplius quatuor auditorum millibus frequentatur. Ex hac Academia vnus magna sapientiæ fama ac nomine factus est Christianus, memorabili sanè ratione. Genus est Bonziorum

*Iapones
nullam
Christi &
Euangelij
lucem ac-
ceperant.*

*Academia
Banduen-
sis.*

rum, qui commendationibus dediti, quid
 ipsis futurum sit post vitam, & alia eius-
 modi, meditantur. Ex quibus haud sanè
 paucos sedula commentatio in eam de-
 mum adduxit sententiam, vt in Iaponum
 disciplinis nihil esse censerent opis ad sa-
 lutem animorum. Sic enim ratiocina-
 bantur: nimirum, Oportere vnum o-
 mnium rerum principium reperiri: de eo
 in suis liberis mirum esse silentium, cum
 nulla vsquam de huius vniuersitatis con-
 ditore mentio fiat. Quis igitur ignaros cõ-
 ditoris sui saluos esse posse? Sed cæteris
 inter pudorem metumque hæsitantibus,
 is, quem diximus, ad Christianorum se
 addidit cœtum, salutis cupiditate vere-
 cundiam vincente. Et quidem is in ani-
 mo habuerat aggregare se ad Bonzios:
 verum vt ex Francisci disputationibus
 eorum agnouit errores; suum vtique
 mundi que opificem, quem Christiana
 religio proponeret, colendum ratus, mu-
 tata in diuersum mente, Christo adiu-
 xit sese. Ea res quã Bonziis acerba, tã iu-
 cunda neophytis fuit. Cum enim is in sua
 ciuitate eruditionis primas teneret; e-
 ius auctoritas in vtramque partem vale-
 bat plurimum. Quocirca illo ad baptis-
 mum cæteros suo exemplo incitante, res
 Christiana & dignitate & numero aucte-
 or

ctior cœpit esse. Tantus autem neophy-
 tis ea re ardor iniectus, vt pro se quisque
 cum Ethnicis de religione decertarent; con-
 uictos velut captiuos ad baptismum
 adducerent; suasque inter se pugnas ac
 victorias compararent. Qua ex re Fran-
 ciscus eam percipiebat animo volupta-
 tem, que omnem laborum ærumnarum-
 que exstingueret sensum. Igitur Aman-
 gucij ingenti incremento Christiana res
 aucta est (quippe vnus anni spatio ad
 tria capitum millia baptizata) gregisque
 incrementum pietatis equauit. Qui olim
 suas illas precatorias calculorum series
 ita percurrerant, vt suæ quisque sectæ
 conditorem subinde nominatim implo-
 rant; superstitione in religionem versa,
 studium illud suum auxerunt. Nam B.
 Mariæ coronas rite decurrentes, saluta-
 tione Angelica ad minores orbiculos re-
 citata, identidem inuocabant salubria Ie-
 su & Mariæ nomina: seque in Francisci,
 velut vnici exempli, mores (quoad fas
 esset) formare nitentur. Tantos por-
 rō Amanguciani neophyti progressus in
 pietate fecerunt sub Xauerio, haud pœ-
 nitendo magistro, vt post eius discessum
 propter Regum importunitatem à ma-
 gistris ferè ac rectoribus destituti quin-
 que & viginti annos, in medio Ethnico-

*Iaponum
neophyto-
rum ardor*

*Vnius an-
ni spatio
tria millia
hominum
baptizat.*

*Iaponum
precatória
corona.*

346. FRANCISCI XAVERII
rum, institutum vitæ Christianæ cursum
tenuerint, ipsi sibi rectores magistriq;

CAPVT IX.

*Bungi Regem ipsius inuitatu adiens,
in signi honore excipitur à Lusita-
nis.*

MA G N V M iam erat Xauerij nomen
in Iaponia, magna sanctitatis opi-
nio, vt iam humanum fastigium prope-
modum excederet. Quocirca illum Iap-
pones tanquam diuinum quendam ho-
minem venerabantur. Hæc sanctitatis
fama longinquas etiam regiones perua-
gata, Iaponiam propè vniuersam eius
nomine egregiisque factis impleuerat.
Itaque dum ea quæ exposuimus, maxi-
mè gereret Amangucij, ab Rege Bungi
litteras accipit plenas officij humanita-
tisque; Lusitanorum nauis ad suæ ditio-
nis portum appulsa, ex eis se de ipsius exi-
mia virtute multa comperisse; illorum
sermonibus incensum, cupere coram cer-
tas cum eo res communicare. Proinde ad
se Bungum primo quoque tempore
proficisci ne grauaretur. Et per idem
tempus Odoardus Gama, Nauarchus Lu-
sitanae nauis, ad Bungi portum CLXXX.
millia

*Franciscus
à rege Bun-
gi accersit-
ur.*

millia passuum ab Amangucio Franciscum per literas inuitauerat. Ergo Xauerius cum noua utrobique spes rei bene gerendæ affulisset, Cosmo Turriano & Ioanne Fernando in neophytorum tutela relictis, impigre se ad nouum iter accingit. Mox Duobus tribusue neophytis comitibus dat se in viam. Iam CLXXV. ferè millia passuum confecerat pedibus cum Gama illum iam de via fessum aduentare cognouit. Igitur Lusitanos aliquot cum equis properè ei obuiam mittit. Hi mille circiter passus progressi, Franciscum vnà cum neophytis Amangucianis offendunt. Erant hi domi suæ nobiles & copiosi, sed ob Christi religionem ab Rege Amangucij bonis exuti; Xauerium sequebantur Goæ. Cæterum eos splendido vestitu insignes egregij uehebant equi, ita scilicet Xauerio iubenti. ad ipse pedibus equitantes subsequerentur, sarcina quidem sacræ suppellectilis onustus. tantus erat amor humilitatis crucisque. Ea species Lusitanis non miseracionem magis, quàm admirationem mouit talis tantique viri, tantopere ferneret abijcientis & fatigantis. Confestim igitur ab eis equus illi admoueri, sarcinaque eripi: contra ille nullis precibus flecti, ut equum ascenderet. Quo-

*Xauerij
studium
humilitatis
& crucis.*

circa Lusitani, quamvis ipso invito & reclamante, pedibus eum comitantur. Præbuit ea res gratum ac salubre spectaculum neophytis, Christianorum modestiâ comitatemque mirantibus. Ita ad Bungi portum ventum est: Fingensem, annis nomine, incolæ appellant. Bungus vrbs Regia est in altera Iaponiæ parte insulæque, quam Ximum appellari supra docuimus. Rex Bungenfis adolescens consilio doctrinaque præibat ætatem. Per id tempus Bungi tantum imperitabat, Rex apud Iapones prudentia, quam opibus clarior. Nomini Lusitano non alios magis fauebat: quippe Lusitanorum amicitia cupidine accensus, ad Lusitaniæ Regem, Prætoresque Indiæ, iam dudum literas cum muneribus destinabat. Ut perlatum est ad Lusitanam nauim adesse Xaverium; extemplo Lusitani cum ingenti gaudio & gratulatione obuiam effusi, pro se quisque sancti viri aduentum celebrare cœperunt. Eoque progressa res est, ut festa bombardarum omnium (duodeviginti erant) displosione quater eum subinde salutarent. Docuit inde euentus, id non tam effuso hominum fauore, quam diuino consilio, factum. Ingens creberque tot bombardarum auditus fragor navalis prælij speciem Iaponibus præbuit. Itaque Regem,

*Bungus
vrbs Regia.
Rex Bungenfis.*

*Xaverius
omni honore à Lusitanis excipitur.*

Regem, qui in vrbe haud procul portu erat, grauis cura incessit, ratum Lusitanos depugnare cum piratis. Ergo prope-
rè vnum è cohorte Regia ad Nauarchum destinat, sciscitatum quid tandē rei esset, vt pro re ac tempore Lusitanis offerret auxilium. Huic Gama, post grates Regi actas, id quod erat, responderet. Apud Lusitanos pacata omnia lataque esse: Franciscum Xauerium, virum sanctum, & ipsi Lusitano Regi venerabilem, aduenisse: eum ab Lusitanis, vt par erat, ingenti fauore, & quibuscunque rebus effusa latio-
na significatur, exceptum. Ad hæc stupe-
re Bungensis, & vix credere homini mendico, & ab egestate summa squaloreque vestis infami, tam inusitatum ab Lusitanis honorem habitum. Bonzij quippe *Bonzij Xa-
uerij no-
men insa-
mant.*
veriti ne Franciscus, sanctimonix famam
ingens, si Bungum venisset, similiter vt
Amangucij Bonzio nomini officeret, e-
ius nomen apud Regem, populumque in-
dignis infamauerant modis. Ergo Regius
ille familiaris, attonito similis, aliquan-
diu hæsit admiratione defixus. Conspe-
cto deinde Xauerio, cuius ex ore, quam-
uis exoleta in veste, dignitas ac sanctitas
eminebant, fraudem ilico sensit Bonzio-
rum. Quocirca strenuè in urbem regressus,
ab Lusitanis responsa, ab se visa, nunciat

Regi: additque eos perinde gaudio exultare ob aduentum Xauerij, ac si nauis eorum argento onusta ad portum appulisset. Proinde dubitari non posse, quin ex vano hausta forent, quæcunque de Francisco Xauerio prædicarent Bonzij, utiq; eximie eius gloriæ inuidentes. Enimvero Francisci os plenum esse dignitatis, adeo vt facile amorem ac reuerentiam conciliet intuentium. Tum Rex admirans, Merito igitur illum, inquit, & Lusitani tantopere venerantur.

CAPVT X.

Insigni pompa à Lusitanis in Regiam deducitur.

PROTINVS Rex adolescentulum propinquum suum, cum literis amicissimè reuerentissimeque scriptis, ad Xauerium mittit, enixè rogans, vt postero die ad se venire ne grauetur: & simul magnum Christianæ religionis cognoscendæ studium præferens. Venit ergo Regius iuuenis ad Lusitanos, triginta nobilibus viris. & morum Magistro comitatus. Qui vt Franciscum conspexit, quamuis pannosum, tamen vultu & corporis specie venerabilem, summoque à Lusit

Lusitanis honore cultum, obstupuit. Itaque post redditas Francisco Regias literas, in digressu Præceptorem suum intuentem, Nimirum, inquit, præcellētissimum oportet esse huius generis Deum, eiusq; consilia nobis prorsus occulta. Quippe cū homini pauperi Lusitanas naues parere, tantoq; bombardarum strepitu declarari velit, quàm superis cordi sit merx paupertatis, vulgo tam vilis, adeoque à mortalibus contempta damnataque. Postero die Gama, mercatorib⁹ Lusitanisq; cæteris in consilium adhibitis, summo omniū consensu decreuit, è re Christiana fore, si prima illa Francisci cum Ethnico Rege congressio, quanto maximo posset apparatu instructa, aliquam maiestatis speciem haberet: simul vt Bonzorū obrectationibus & calumnijs obuiam iretur, ne quid promulgationi Euāgelij obstarent: simul vt Xauerij dignitas superbissimorum hominum quæsitā mendacijs auctoritatē obtereret. Cui enim dubium esse, quin, quāti ille à Lusitanis fieri videretur, tantidem apud Iapones esset futurus: Cæterum cunctis Nauarcho assentiētibus, vnus Franciscus honoris impatiens, & Euangelicæ simplicitatis tenax, dissentiebat. Veruntamen non tam rationibus quàm Lusitanorum consensu victus.

*Stadium
paupertatis
Iaponibus
miraculo est.*

*Lusitani
Bonzorū
calumnijs
obuiam
eunt.*

*Ad Bunn
gi Regem*

*cum in-
gni pompa
inuitus
deduci-
tur.*

victus, ad vltimum cessit. Extemplo itaque Lusitani, preciosissimam pro se quisque vestem induiti, cum Xauperio ad urbem Regiam pergunt, apparatu memorabili. Parua nauigia illos vehebant, sericis intenta velis, & præclaris vexillis insignia. Ac credebant tubæ lituique, festum per intervalla alternantes sonum. Igitur ad rei nouitatem magni vndique indigenarum concusus fieri: ripæ omnes fluminis, quæ transituri erant, spectatoribus compleri, adeo vt submoueri per satellites Regios turbam oportuerit, vt foret Lusitanis ad exscelsum locus. Confestim Regis missu vnus procerum adfuit cum lectica, qua Xauperius veheretur. At ille, gratijs comiter Regi actis, Regio beneficio vti noluit: remissaque lectica, pedibus peruenit ad Regiam, plurimis ex nobilitate Iaponica prosequentibus. Inter quos Lusitanorū comitatus longè eminebat. Triginta erant numero, splendida veste & torque aureo omnes insignes: quos totidem serui haud sanè vulgari ornatu sequebantur. Franciscus quoque ipse, indidem cogentibus, habitu corporis se augustiorem fecerat; subinde exoletam ad vestem rediturus. Tum egregie rogatus carbacinam vestem superinduerat. Sacerdotalis stola è serico villosa viridi ad

genua

genua pendeat è collo, cum appendicu-
la aurea, quali tum Sacerdotes ferè vte-
bantur. Præibat eum Nauarchus æcono-
mi instar, virgam præferēs manu. Quin-
que ex omni numero lectissimi iuuenes
proximi ministrorum speciem gerebant.
Quorum vnus Breuiarium serico inclu-
sum sacco, alter crepidas holosericas,
alius scipionem è Bengalensi arundine,
aureo capulo insignem, galerum alius, a-
lius denique Deiparæ Virginis effigiem
cum Damascenæ vestis rubræ inuolucro
præferebant. Cæteri deinceps Lusitani
velut quadrato agmine sequebātur. Ipso-
rum inuentum hoc erat, vsurpatumque
ab inuentoribus, non tam approbante,
quàm non prohibente, quia non poterat,
Xauerio. Hac pompa nouem celeberrimis
urbis vijs ad Regiam ventum est,
tanta indigenarum frequentia, tanto vi-
sendi studio, vt etiam domorum tecta
complerentur.

CAPVT XI.

*Bungi Rex per honorificum se Franci-
sco præbet inuitis Bonzijs.*

FRANCISCVS porro Regiam ingres-
sus, Prætorianos milites, numero
sex-

sexcentos, luculenter armatos offendit in vestibulo atrioque. mox in spaciola porticu complures cohorte Regia obuios habet. Hic quinque illi Lusitani, quos diximus submittentes genua, quod quique ferebat, Xauerio venerabundi offerunt. Ex quo tanta Iaponibus, qui aderant, admiratio incessit, ut vulgo fremerent: Abeant iam Bonziji in malam crucem, nec posthac in conspectum hominum venire audeant homines vanissimi. Enimvero hic Xauerio haudquaquam talis est, qualem ipsi nobis ac Regi descripserant; sed talis utique, ut ad eludendas inuidorum obrectationes diuinitus eum huc missum sentias. Aula hinc patuit viris nobilibus plena, ubi puer septennis, sed, quod facile appareat, indolis raræ, ab sene ductus, occurrit Xauerio, eumque more patrio salutatur. Fortunatum eius in Regiam aduentum Regi perinde carum iucundumque fore, ut tempestius imber sit per æstatem segeti sitienti. Proinde ingrederetur lætus, ac memor, se bonis iuxta carum esse, & inuisum malis. Ad quæ cum Franciscus comiter ac benignè respondisset, adiecit puer: O te beatum, Pater, qui ex alio orbe in alienas terras veneris, nihil hinc mercium petens, præter infamiam paupertatis. O immensam Dei,

quem

Puer septennis indolis rara.

quem colis, bonitatem, ò reconditam sapientiam, cui cordi est in suis Sacerdotibus rerum inopia egestasque! En nostri Bonziji ab egestatis probro vsque eò abhorrent, vt iurati propalam confirment, pauperibus obstructum, obuallatumque esse iter in cælum. Hic Frãnciscus in spem venire se dixit fore, vt clemētissimus cæli terrarumque moderator Deus, discussa tandem errorum nube, quæ Bonziorum animos occęcasset, lumen eis offerret veritatis; ipsique, cælesti luce oborta, continuo prauas opiniones abiicerent. Porro is puer, grauissimis de rebus supra ætatē differens, in vltiorem aulam Franciscū Lusitanosque deduxit, vbi Procerum filij confidebant. Qui, conspecto Xauerio, *Procerum liberi Xaueriū venerantur.* repente consurgunt vniuersi; & gentis more ter capita in terram inclinantes, eum venerantur. Duo pro omnibus loquuntur. Libitum est eorū orationem effingere, vt intelligi possit, cuiusmodi eloquentia Iaponibus cordi sit. Illi igitur *Eloquentia Iaponum quam quælis.* in hunc maximè modum locuti dicuntur: Felix tuus aduentus, sacerdos sancte, adeò gratus Regi erit, vt infantis dulcissimi risus matri vbera præbenti. Enimvero ipsi parietes, quos conspicias, tuâ præsentia gestientes, tuum à nobis aduentum ingenti studio ac fauore celebrari iubent;

iubent; idque in gratiam gloriamque eius Dei, de quo Amangucij mira quadam enunciaſſe te, fama vulgavit. Et in altera excipiebat porticus per ampla, in interiorem aulam ferens, vbi Ficharondonus, Regis frater, cum Procerum primoribus verſabatur. Is Franciſcum vt vidit, cum cæteris benignè eum excepit: & ſalute accepta, redditaque, negavit diem vllum Regiæ illuxiſſe lætiorē, vtiq; cū Rex tanti viri aduentu beatiorem ſe iudicaret, quàm ſi tribus & triginta (tot enim eſſe ferunt) Sinarum theſauris auctus eſſet. Tandem in vltimam longeque ornatiffimam aulam à Ficharondono, Regis germano, ductus Xaverius, Regē ipſum offendit, qui ſtans eius præſtolabatur aduentum. Ceperat iam antè Regem, ex fama rerum egregiarum, admiratio viri; ſed longè maior ex congreſſu veneratio cepit. adeò ſpeciē, quantumuis amplam ac magnificam, quam Rex animo ſubiecerat, Frãciſci præſentia ſuperavit. Quippe oris maiestatem, quam natura & eam iam ætas dederat ei, quidem adornabat ſanctimonix fulgor contra intuentium oculos penè perſtringens. Rex igitur, viſo Xaverio, paululum progreſſus, excepit eum iuxta reuerenter comiterque. Et procumbentem de more ad genua, con-

*Būgi Rex
ſtans Frã-
ciſci præ-
ſtolatur
aduentū.*

*Oris ma-
ieſtas Xa-
verio exi-
mia...*

feſtim

festim inhibuit, atque alleuauit manu. Mox ipse vltro Franciscum inclinato capite ter patrio more veneratus, in pariterato sibi met assidere voluit. Post mutua *Regis Bū-* salutationis & gratulationis officia, Rex *gensis de* Richarondonum fratrem ac proceres in- *Christia* tuens, clara voce, vt omnes exaudirent, *na fide te-* sic proloqui cœpit: Vtinam fas esset no- *stimonii.* bis ex illo cœli terrarumque architecto ac rectore Deo arcana eius consilia sciscitari, percontarique, quid tandem causa fuerit, cur aut nos in tantis tenebris iacere siuerit, aut hisce viris, ex alio profectis orbe, tantum lucis ac sapientiæ indulserit. Constat quippe inter omnes, quæcunque ab his dicatur, quamuis nostris religionibus contraria, consentaneis firmari rationibus, adeo vt contra dici nihil possit, si rationem ducem sequaris, aut nisi impos sis rationis. Bonzios nostros contra videmus in religione explicanda palam hæsitare; eosdemque tam varios inconstantesque esse, vt nunquam sibi ipsis consent, sed iidem eadem de re aliàs aliud sentiant doceantque. Itaque satis apparet, eorum doctrinam religionemque confusam prorsus esse, & incertam; vt haudquaquam rectè ei committatur sempiterna animorum salus. Hac *Bonzij ar* Regis oratione motus Bonzius nobilis, *rogantia.* qui

qui fortè aderat (Faciandono erat no-
 men) Regi fidenter sanè libereq; respon-
 dit: Religionis causam non esse eiusmodi,
 de qua ipse statuere posset, doctrinæ
 interioris ignarus. Proinde si quideius
 ambigam angeret mentem, præsto esse
 quem consuleret. Profectò se perfectu-
 rum, non modò vt scrupulum illi exime-
 ret, sed etiam vt id ipsum, de quo ambi-
 geret, Solis luce clarius foret. Ex quo om-
 nes liquidò iudicaturos, & vera esse
 quæ docerent Bonziji, & rectè poni apud
 eos pretia doctrinæ. Tum Rex subridès,
 Agedum, inquit, Doctor vnice, recondi-
 ta ista ac retrusa vestræ religionis myste-
 ria aliquando enuntia: nos taciti audie-
 mus. Et Faciandonus magnificè se cir-
 cumspiciens: Principiò, inquit, de Bon-
 ziorū sanctimonia ambigi nefas est. Satis
 constat in eo omnes, sanctam ab ijs gra-
 tamq; & acceptã superis agi vitã. Quippe
 cum castitatem colant, recenti pisce ab-
 stineant, teneram erudiant ætatem, mo-
 ribundis collybistica chirographa tradãt
 pecuniæ in cælo exigendæ, de nocte sur-
 gant ad Deos populo propitiando; &
 super hæc omnia, familiares sint Solis,
 Astrorum, Deorumque cælestium, qui-
 bus cum nocturnos sæpe sermones, sæpe
 etiam complexus iucundissimè misceat

Hæc &
 fatus,
 tem an
 in Reg
 mano
 ponere
 Facian
 gnun e
 zianæ l
 illius li
 se affe
 plus in
 re, quã
 Bonziu
 randa c
 re, Ten
 tales or
 sic pron
 quam e
 rare fut
 & simu
 Francis
 nuit, vt
 dum B
 ciando
 sterũ de
 ne glor
 se tede
 Ergo B
 qui ade

Hæc

Hæc & alia eiusmodi deliramenta præ-
 fatus, stimulante inflatum & impoten-
 tem animum ira, intemperantiùs inuchi
 in Regem cœpit. Itaq; ille bis terùe ger-
 mano suo significauit, vt silentium im-
 poneret Bonzio. Quo tacere iusso, Rex
 Faciandonum intuens, se verò satis ma-
 gnum ex ipso specimen cepisse ait Bon-
 zianæ sanctitatis: simul illud confiteri, se
 illius licentia ac temeritate linguæ ita ef-
 se affectum, liquidò vt iurare auderet,
 plus in Faciandonum iuris inferos habe-
 re, quàm Faciandonum in superos. Hic
 Bonzium, ad pristinam violentiã intole-
 randa quoq; superbia adiecta, proclama-
 re, Tempus fore, cùm Faciandonus mor-
 tales omnes infra se positos despiceret,
 sic prorsus, vt nec Bungi Rex, nec quis-
 quam omnino Regū, ad eius sedem aspi-
 rare sustineret. Ad hæc stomachari Rex,
 & simul Bonzium arrogantiam irridere,
 Franciscum intuens. Qui Regem admo-
 nuit, vt spatium animo daret, exspectans
 dum Bonzium ira resideret. Rex itaq; Fa-
 ciandonū abire iussum monet, vt in po-
 sterū de Deo loquens, ipse apud homines
 ne gloriatur: interim imperet animo, & ad
 se redeat, priusquam redeat ad Regem.
 Ergo Bonzium ignominia, ob Procerum
 qui aderant frequentiam, accensus, exclama-
 mat

*Bonziorū
deliramen-
ta.*

*Regis mo-
deratio.*

*Bonzij su-
perbia &
lingua in-
temperan-
tia.*

*Xaveriū
Rex inui-
tat ad
prandiū.*

*Rex de
mensa of-
fert Xa-
verio.*

mat: Regem, talia in Deorum Antistites
ausum, cælestis ignis absumat. Et simul
exæstuans fremensque, ex aula se repen-
tè proripit, cum ingenti indignatione Re-
gis Sarraparumque. Exin Rex mensa
accumbens Xaverium ad prandium in-
uitat. Ille, Iaponici prandij insolentiam
causatus, recusat comiter: & simul Re-
gem rite venerans, Deum precatur, cuius
gratia tantum sibi honoris habeat, satis
vt illi diuinæ lucis opisque impertiat;
quo eum bonus Rex sanctè casteque co-
lat in vita, ac demum mortalitate exutus
in omnem æternitatem perfruatur. Ad
ultimū, Rex Francisco roganti abeundi
potestatem facit, enixè eum precatus, vt
subinde se interuiferet, Christiana my-
steria edoctrurus. Simul annuit Xaverius,
extemplo Rex, læto benignoque vultu,
appositi cibi particulam sua manu illi of-
fert, rogitans vt sumeret: nec ille, vt Regi
morem gereret, abnuit. At nauarchus ce-
teri que Lusitani, qui Xaverium circum-
steterant, in genua pariter procubuere v-
niuersi, grates agentes Regi, quòd tam
insigni honore Patrem inuitis

Bonzijs affecis-
set.

CAPIT

CAPVT XII.

*Regem & populum Christianis myste-
rijs imbuere, Bonziorum audaciam
frangit.*

SEX & quadraginta dies Franciscus in
Urbe Regia versatus est, summa ope
in salutem institutionemque indigena-
rum incumbens. Præcipua cura erat, Re-
gis animum imbuere Christianis myste-
rijs institutisque. Igitur eum sibi tam ar-
cta consuetudine deuinxit, ut per id tem-
pus Bonziorum nemini aditus pateret
ad Regem. Quippe ingens illum pudor
incesserat flagitiorum, quæ auctoribus ac
magistris Bonzijs admiserat. Ergo Xaue- *Rex suasu*
rij suasu multa vitia exuit, amores ac de- *Xauerij*
litias suas eiecit domo, pauperum ino- *corrigit*
piam contra Bonziorum præcepta beni- *sua & po-*
gnâ subleuare ac fouere cœpit. Subinde *pularium*
ad corrigendos populi mores versus, in- *vitia.*
fantium eadem, facinus illis locis visita-
tum, aliaque multa scelera ac flagitia,
Bonzijs auctoribus in mores inducta,
paulatim seuerissimis legibus prohibere:
Xauerium, velut hominem caelo lapsum,
sibiq; Superum dono missum, suspicere:
illum mirari vnū, in illius ore, tanquam
in speculo, cuncta flagitia, quibus Bon-

ziorum hortatu animum suum contaminauerat, verecundantem se intueri dictitans: itaque iam prope esse, ut fieret Christianus. Nec verò Franciscus ita Regi aderat, ut populo deesset; sed sui immemor, plebi forensi concionabundus bonam dabat diei partem. Lusitani vix vnâ post occasum Solis ab illo auferebant horam ad pia colloquia; alteram ante lucem ad

Cibi immemor in seruit hominû salutis.

expiationem animorum. Quocirca Xaverius familiarium quosdam, querentes quòd serò nimium se domum reciperet, enixè rogauit, ne se vnquam ad prandium expectarent, neque de die omnino numerarent in viuis; ingentem sibi molestiam, si secus facerent, parituri. Nimirum suas epulas, quibus vnice delectaretur, esse incolumitatem animorum: nullasque suas delicias esse maiores, quam vel vnus Iaponis Christo se aggregantis salutem. Nec piæ eius auiditati diuina

Bonzius nobilis conuictus, conuersusque ad Christum, eius fidem in foro profitetur.

prouidentia parum indulgit. Ad eum magnum fiebant concursus, non plebis modo, sed etiam nobilitatis, Bonziorumque. Quorû vnus in primis nobilis ad Christianam fidem accessit, ingenti rei Christianæ beneficio. Saquaygiranus hic erat, Bonziorum primarius, eruditione iuxta & nobilitate inclytus. Qui cum Xauerio congressus, vltimum euietus rationibus, diuino

instit
Ergo
uinitu
dio fe
procu
ad ca
ta ma
bi, I E
tentis
quod
fiteor.
repelle
Iapon
circum
oro qu
& pet
tis, ut
ditau
telligo
mirè ar
misq;
amplec
ipsum
masse, v
ta Iapo
posse. C
vix cre
execut
uit, ne
quod p
instit

instinctus numine, manus veritati dedit. Ergo omnium, præterquam oblata diuinitus veritatis, oblitus, propalã in medio foro, maximã hominum frequentia, procumbit in genua: & manus oculosq; ad cælũ tendens, obortis lacrymis, quantã maxima potest voce succlamat: En tibi, IESV CHRISTE, æterne Fili præpotentis Dei, totum me dedo dicoque: & quod pectore concepi, libera voce profiteor. tu modò, quem vltro vocasti, ne repelle venientem. Inde, circumfusam Iaponum multitudinem madidis oculis circumspectans, adiecit: Vos verò ciues oro quæsoque, vt mihi & ignoscatis ipsi, & petatis ab alijs, quos obuios habebitis, vt ignoscant, quòd toties populo venditavi pro veris, quæ nunc vana esse intelligo. Hæc Bonzj clarissimi confessio mire animos mouit indigenarum, plurimisque exẽplo fuit Christianæ religionis amplectendæ. Satis constat, Xauerium ipsum Lusitanis domesticis liquidò cõfirmasse, vno die, si veller, amplius quingenta Iaponũ capita baptismo ab se expiari posse. Cæterũ, quod in illo ardore animi vix credas, rem prudẽtius quàm auidius executus est; omniq; ope operãque cauit, ne quid temerè, ne quid cupidè fieret, quod promptũ Bonziorum furorem in-

*Quingenti
Iapones
Christo
conciliati.*

*Xauerij
prudẽtia.*

Q² stiga-

stigare. Bonzios quippe, Christianæ religionis intensos, iam pridem in Xaverium eiusque familiares ira stimulabat. Itaque iam populo suadebant, ut quando se perditum ire vellent, magnam à Francisco vim pecuniæ peterent, mercedem mutatae religionis, ne gratis perirent.

*Callidum
Bonziorum
consilium.*

*Paupertas
probrum
est apud
Iapones.*

Quod Bonziorum consilium eo spectabat, ut nota in vulgus Christiani sacerdotis inopia multum de eius sanctitatis detraheret fama, tantum erat apud Iapones probum egestas. Cæterum nihil admodum proficiebat calumnia aduersus cognitam exploratamque veritatem: sed insuper eius cupidinem, velut aspersa aqua flagrantem ignem, vehementius inflammabat. Itaque hæere Bōzij, consilij mores, & concitati irâ in omnes se versare partes. Cùm nihil eis ex sententia succederet, vltima experiri. Iam ipsi cū Francisco sæpe congressi, è certamine victi discesserant, ut coram illo hiscere nõ auderent: iam absentis nomen falsis criminibus nequiequam obtriuerant: iam frustra celestes iras populo denunciauerant.

Quocirca suam in animis ciuium auctoritatem exoleuisse cernentes, scilicet in rabiem versa, insanire ac furere coeperunt. Ac primò Xaveriū probis ac maledictis onerare, putidum canē, ege-

nam omnium mortalium, humanorum
 cadauerum voratorem, per ludibriū ap-
 pellantes. Deinde in ipsum comitesque
 eius iactare minas, pericula intendere,
 nisi incepto desisterent. Infensaque illo-
 rum ira rabiesque eò demum erupit, ut
 consilia agitarēt Francisci Lusitanorum-
 que, per tumultum ex composito excita-
 tum, in foro interficiendi. Nec fallebant
 hæc Franciscum Lusitanosque. Sed ille
 maximum Dei donum ducebat, quod
 hostes minabantur; id modo cauens, ne
 improuidè præcipites ad iram animos
 incitaret: hi verò Regis præsidio testi, in-
 anes vesanorum hominum minas & in-
 fidias contemnebant. Ergo Bonziji, post-
 equam vis non procedit, aliò consilia
 vertunt.

CAPVT XIII.

*Bonziorum doctissimum, certamine
 coram Rege inito, vincit.*

BONZIVS erat Ficarondonus nomi-
 ne, vnus inter omnes doctrinæ fama
 maximè inclytus: quippe xxx. ipsos an-
 nos in celeberrimo Iaponiæ Gymnasio
 interiores & reconditas ipsorum literas
 docuerat. Is cœnobio tum præerat Bon-

Q. 30 zio

ziorum, ab eo millia passuum fermè XL.
 Hunc igitur Bungenfes Bonziz ad certa-
 men cum Francisco ineundum haud sa-
 nè ægrè perpulerunt, ratū sibi pulchrum
 fore, si (quod proclive videbatur) coram
 Rege vicisset peregrinum Sacerdotem, à
 quo cæteros Bonzios victos esse consta-
 ret. Confestim igitur, sex septemue do-
 ctissimis viris comitantibus, in urbē Re-
 giā aduolat. Peropportunè eo ipso tem-
 pore Xauerius Lusitaniq̄ue Regem adie-
 rant, vt eum valere iuberent, postero die
 vela facturi. Dum grates pro se quisque
 agentes comineatū petunt, repente nun-
 tiatur Regi, Ficarondonum adesse cum
 lecta Bonziorum manu. Haūd sanè læ-
 tus (quod ex vultu notari poterat) is nū-
 cius Regi fuit, verito ne Frāciscus ipsaq̄
 veritas doctrinæ abundantia obrueren-
 tur. Ergo vt Regem consilij ambiguū vi-
 dit Xauerius; causæ bonitate fretus, orare
 institit, vt Ficarondonum illum, columen
 Bonziæ nationis, introduci iuberet; satis
 fidens, vt magna sit vis doctrinæ, maio-
 rem tamen esse veritatis. Itaque tandem,
 annuente Rege, intromittitur Bonzius.
 Qui post vsitata venerationis officia, ro-
 ganti Regi quorsum veniret, respondit,
 nempe vt Sacerdotem ex alio orbe pere-
 grinum viseret, exploraturus quid tan-

dem hominis foret, quidūe afferret no-
 ui ex nouo Orbe terrarum. Hæc tantâ *Bonzij stio-*
 confidentiâ arrogantiaque intonuit, vt *perbia.*
 facile eum superbissimi Dæmonis mini-
 strum esse sentires. Mox defixo in Xaue-
 rium, à quo comiter salutabatur; oculo-
 rum obtutu, perfunctusque salutationis
 officijs, (horum Bonzij admodum sunt
 liberales) supercilio plusquam Bonzia-
 no scitatur ex eo, an ipsum norit: negante
 illo, quippe qui nunquam antea eum vi-
 didisset; conuersus ad comites; Apparet,
 inquit, nihil nobis negocij futurum cum
 isto, qui Ficarondonum de facie non no-
 rit. Exin Franciscum intuens, Tenésne
 memoriâ, inquit, quas mihi merces Fi-
 noramæ vendideris? negabat ille habere
 se quod responderet de eo quod penitus
 non intelligeret: neque enim vnquam
 mercium institorem fuisse, nec Finora-
 mam vidisse, nec antea cum eo locutum.
 proinde quî conuenire, vt ei Finora-
 mæ vendiderit merces? Bonzius liqui-
 dò affirmabat, planè id factum esse:
 illumque, nisi obliuiosus esset, utique
 meminisse oportere. Quocirca roga-
 uiteum Xauerius, vt, quoniam se me-
 moria deficeret, ipse suggereret. Tum
 verò ille sanè fidenter, ac vultu insitam
 superbiam præferens, Redi mecum in

*Bonziorū
 deliramē-
 ta Pytha-
 gorica de
 migratio-
 ne animo-
 rum.*

memoriam, inquit: millesimus & quingentesimus annus est, cum tu mihi centum numero rudis serici saccos Finoramæ vendidisti: quibus ego distrahendis luci plurimum feci. Hic Xaverius seuerè pariter & comiter eum intuens, scitari, quot annos esset natus: cumque ille unum & quinquaginta respondisset, urgere Franciscus institit, qui tandem abhinc millesimo & quingentesimo anno mercator esse potuerit, qui ante alterum & quinquagesimum annum genitus non esset? nisi fortetum, cum mercaturam exerceret, natus non erat. Iam constare inter vos audio, inquit Xaverius, Iaponiam regionem sexcentesimo ab hinc anno incolam coeptam: qui igitur conuenit, ut ante mille & quingentos annos Finoramæ, quæ illis temporibus mera solitudo erat, exercueris mercaturam? At vide, inquit Bonzius, quâto notiora sint nobis præterita, quàm vobis præsentia. Scito igitur (quoniam adhuc nescis) nullum mundi humanique generis principium fuisse, nullum item extremum fore. Itaque hominum animi, quippe immortales, in alia ex alijs deinceps migrant corpora tum marium tum feminarum, pro Lunæ cum Sole astrorumque coniunctione, quæ tenera corporum membra fingit, formatque. Proinde

men-

mentes, quæ valent memoriâ (cuiusmo-
 di mea est) facillè reminiscuntur omnia,
 quæcunque in vita gesserint, cùm alia
 corpora animarent; obliuiosæ autè, qua-
 lem apparet esse tuam, non item. Haud
 sanè difficile fuit Xauerio, Philosophorū
 Theologorumque disciplinis exulto,
 ista Pythagoræorum Platoniorumque
 somnia firmis refellere argumentis. O-
 mnia igitur primū ostendit, mundum
 æternum non esse, sed à certo tempore
 conditum: quippe cùm nec per se ipsum
 extiterit, nec conditori æqualis & coæ-
 uis esse potuerit. Conditum autem, &
 hominibus cæterisque animantibus instru-
 ctum, ab omnium rerum parente & au-
 ctore Deo. Id cùm pluribus ostendisset,
 procliue ei fuit ostendere, animos quo-
 que hominum principium habere; nec
 ante corpora, quorum formæ sint, exti-
 tisse: sed corporibus à Deo ingeneratos,
 ministerio sensuum corporumque; vti ad-
 capessendas disciplinas. Quem enim ad-
 eò cæcum esse, quin videat, animos nec
 volentes cum tãti boni iactura damnoque;
 noua ac mortalia corpora subituros, &
 inuitos in custodias corporum ærumna-
 rumque; societate se daturus? Quid quòd
 ratio ipsa conuincat, apud æquissimum
 hominum Iudicem Deum pro meritis
 æter-

*Pythago-
 rica com-
 menta re-
 darguit.*

Qs

æter-

æterna vel præmia vel supplicia mortali-
 bus vita functis constituta: vtique cum
 ea viuis non persolui satis appareat. Hæc
 Franciscus euidentibus rationibus, ap-
 positis similitudinibus & exemplis cum
 illustrasset; Rex quidē ac Proceres illi as-
 sentiebantur, illa planè consentanea esse,
 secundis acclamationibus declarantes. at
 Bonzius, etsi omnium iudicio euictus,
 tamen ab insita animo superbia pertina-
 ciaque repugnabat; ne, suo quoque iudi-
 cio conuictus, victoriam aduersario ce-
 dere videretur. Deserta itaque mundi a-
 nimorumque causa, acriter inuehi in Xa-
 uerium cœpit, qui præposteram libidi-
 nem, tanquam nefarium flagitium, acer-
 rimè accusaret. Satis quippe constare in-
 ter omnes, licere illam Iaponum legibus,
 quæ tamen homicidia, adulteria, fura
 grauissimè vindicent. Ad quæ Xauerius,
 cum planum fecisset, nefarium illud lu-
 xuriæ genus naturæ, rationi, propagatio-
 ni sobolis, bonis moribus vel maxime
 aduersari; respondit minimè mirandum
 esse, legum Iaponicarū latores, hoc ipso
 vitio obcæcatos, eius sceditatem non vi-
 disse; aut, si viderint, legi non coercuisse
 in alijs licentiam, quam sibi vellent esse
 communè. Cæterum, vt nulla Iaponum
 lex id vetet, certè natura legem, in animis
 homi-

hominum impressam, ipsamq; rationem
 (nisi malo vsu deprauata sit) planè veta-
 re. Maximo argumento esse, quòd in ta-
 libus maxime flagitijs tenebræ ac reces-
 sus quærantur, arbitrorumq; oculi summa
 ope fugiantur; & simul quòd maxime
 promptū sit in probris, si quid tale obiici
 possit. Iam Ficarondoni pertinacia om-
 nium iudicio conuicta cedebat verita-
 ti: ille tamen, quoniam rationes eum de-
 fecerant, infestis clamoribus proteruius
 etiam quàm peruicaciùs decertabat. Mo-
 uit arrogantissimi hominis violentia Re-
 gem pariter Satrapasq;. Itaq; vniuersi ac-
 clamare cœperunt, si bellandi causa ve-
 nisset, in Amangucianum Regnum facer-
 feret, quod tum foret in armis: ibi prælij
 copiam illi non defuturam. nam ipsis pa-
 cem & otium esse cordi. Quòd si disputan-
 di gratia accessisset; abstineret iracundiã
 pertinaciãque: imitaretur peregrinum
 Sacerdotem, quo cum disputaret: eius v-
 tiq; moderationem modestiamque in-
 disserendo, ipsi exemplo esse debere. Tum
 verò Bonzius, vt præceptis ingenio in-
 iram erat, prouectus intemperantia lin-
 guæ in maledicta Procerum Regisque,
 furere debaccharique cœpit. Ergo Rex,
 accensus irâ, confestim exturbari ho-
 minem Regia iubet, sanctè adiurans.

*Bonzius
 procax
 peruicia*

nisi sacerdotij reuerentia obstaret, ceruices eius frangi fuisse iussurum.

CAPVT XIV.

*Francisci constantia in consternatione
BonZiorum.*

HÆc tam insignis ignominia BonZiorum nomini (vt ipsi interpreta-
bantur) iniusta, seditionem eorum matura-
rauit. Itaque ex composito omnium fa-
norum valux in vrbe Regia clausæ; po-
pulus Proceresque sacris prohibiti: iam-
que res prope seditionē etiam plebis ve-
nerat; cum Rex prudenti dissimulatione
& gliscentem BonZiorum consternatio-
nem, & multitudinis motum, facile seda-
uit. Inter hæc Lusitani, quæ populi tu-
multum, quæ BonZiorū iram veriti, stre-
nuè se in portum receperant: auctores-
que fuerant Xauerio, vt ipse quoque tem-
pori cederet, seque impendenti periculo
eximeret. Cæterum ille, Catechumeno-
rum orbitatem causatus, morem eis ge-
rere abnuerat. Itaque Lusitanis Franci-
sci vicem sollicitis, ne talem virum pro-
derent barbaris, placuit Gamam ipsum
in vrbem redire, qui inde eum abstrahe-
ret prius, quàm aliquid acciperet incom-
modi:

*Bungenfis
Regis pru-
dentia.*

modi: ipsos nauim in altum prouectam
 in anchoris habere, quoad Nauarchus
 cum Xauerio remearet. Gama igitur par-
 uo nauigio impigre in urbem reuectus,
 Franciscum in humili tecto reperit apud
 indigenam Catechumenum diuersantē.
 Protinus illi mandata Lusitanorum ex-
 ponit, multis rationibus suadens alternis
 rogansq; vt imminentem eius capiti Bon-
 ziorum procellam vitaret. At ille non so- *Xauerij*
 lum ad pericula interritus, sed etiam mor- *fortitudo*
 tis pro Christo oppetendæ auidus, O for- *animi.*
 tunatum, ait, si cui nostrum contigerit, , ,
 id ipsum subire, quod tantopere exime- , ,
 eis! Equidem sat scio me tam insigni , ,
 decore dignum non esse: ceterum, si in- , ,
 digno Deus indulgeat, non recusē. Pro- , ,
 inde, quod me tam impensè monetis, vt , ,
 fuga salutem consulam, grates ago habeoq; , ,
 amoris vestro; monitis parere nec debeo, , ,
 nec possum. Quæ enim perniciēs accide- , ,
 re potest maior iis, quos modò Christo , ,
 genuimus, quàm desertos à parente iræ , ,
 ac furori obijci Bonziorum? Quid por- , ,
 tò optabilius Bonziis, quàm cedere eorū , ,
 minis, qui argumentis non cessērit, & tur- , ,
 pi fuga partam de ipsis victoriam fœda , ,
 re, prædam omittere? Ego verò nullo , ,
 modo committam, vt meus timor nefa- , ,
 rios Christi hostium conatus iuuet. Cum , ,

Q 7

his

his quippe nobis res est, quibus nostra fiducia terrorem incutiat, formido confirmet audaciam. Agedum igitur, quoniam quid animo meo fixum ac statutum sit, non ignoras: reuertere ad socios, tuum reditum præstolantes. Video, quid tu illorum mercimoniis debeas: sed idem sentio quantum egomet debeam tam benigno ac misericordi Deo, qui pro meo cæterorumque mortalium salute mortem occubuit, *mortem autem crucis.* Hęc, ma-

Nauarcho auctore Lusitaniam cum Xauerio periculum subeunt. nantibus lacrymis, tantum verborum vi animique sensu dixit, ut Gama, nihil contra hiscere ausus, attonito similis ad nauim reuertetur. Igitur, cum Lusitanis quid actum foret renunciasset, adiecit: Debere se, ex pacto, illorum merces ad Cantonem Sinarum portum deuehere: proinde onerariam eis permittere ad suum arbitrium vsuris. Certum sibi ac fixum esse redire in urbem, ea mente, ut vel tegeter Xauerium, vel cum eo caderet. Permoitios Lusitanorum animos egregia Nauarcho fides. Itaque, collaudata eius consilio, certatim ipsi quoque semet in gloriosi periculi societatem offerunt. mox, obuersa prora, portum repetunt, rei exitum expectaturi. Is nuncius simul Xauerium catechumenosque erexit, simul afflixit fregitque Bonzios, hominum genus ut ad-

Bonzij audaces ad-

uersus

uersus timidos audax, sic aduersus audaces timidum.

uersus timidos, timidi aduersus audaces.

CAPVT XV.

Noua de Principe Bonziorum victoria.

BONZII ergo ab aperta vi ad suas artes versi, coeunt frequentes ad Regē. Instant, vt intermissum Ficarondoni cum Francisco de religione certamen exemplo integrari iubeat. Ægre id scilicet Rex, sed tamen certis conditionibus concessit. Vt sine clamoribus & iracundia res gereretur. Vt ad res controuersas dijudicandas certi arbitri ex alio genere quàm Bonziorum constituerentur, quorum munus foret, quæ confirmanda essent, iudicare, & argumentationes ad rectæ rationis normam dirigere. Vt post disputationem de vnoquoque capite religionis staretur iudicio arbitrorum auditorumq; : quodque plures eorum iudicassent, id haberetur firmum ratumque. Denique ne Bonzij aut ipsi per se, aut per alios impediret, quominus, qui si vellent, Christiana sacra susciperent. Has condiciones non tam probarunt Bonzij, quàm, quia reijcere non poterant, acceperunt. Postero igitur die

Disputationis conditiones.

die

die Ficarondonus cum amplius tribus Bonziorum millibus in Regiam venit: ad bellum cum exercitu proficisci cum diceret. At Rex omni ex numero quatuor duntaxat admisit, causatus periculum tumultus & infamiae Bonziorum; quibus haud sanè decorum foret, si tria ipsorum milia cum vno peregrino Sacerdote disputasse fama ferret. Nec Lusitanorum studio Francisco defuere. Quippe ad noui certaminis famam excitati, in urbem reuehuntur, maiore, quàm antè, ornatu corporum insignes. Et eorum splendor eximiaque aduersus Xauerium ueneratio, Bonziorum oculos perstrinxerunt. Ut in confessum ventum est, Rex percontari ex Ficarondono, quid tandem causae afferret, cur nouam ex alio orbe allatam religionem in vrbe Regia vulgandam non esse censeret. Cui ille, iam probro mitior factus, placidè respondit, causam in promptu esse: quòd nihil illà inimicus foret auitis religionibus, Reipublicae, nationi Bonziorum, quae tam sanctè castèque Deos semper coluisset, coleretque. Enimvero eius rei grauissima Iaponiae Regum iudicia ac testimonia exstare: ut nefas esset aliunde ipsos salutem petere; quàm vnde patres maioresque eorum per tot secula petissent. Ad ea iussus ab Rege

Fran-

Noua Lusitanorum studia erga Xauerium.

Franciscus dicere, desideravit ordine ac ratione pugnam institui. Quocirca Regem oravit, ut quando Bonziji se oppugnatum ultro venirent; si videretur, Ficarondonum nominatim exponere iuberet, quæcunque ipse ceterique Bonziji improbarent ex iis, quæ ab se docerentur; ut potestas foret ad singula respondendi. Ad hoc rogavit, ut, vitandæ contentionis gratiâ, quod ipsemet Rex cum maiore arbitrorum parte de rebus controuersis statuisset, id ratum, firmum, fixumque esset. Annuuit Rex Francisci postulatis: itaque fieri iussit: nec Bonziji abnuuit. Quærit ex eo Ficarondonus, eum sanctissimis Japonum Diis peregrinus Sacerdos obtrectaret. Et ille, quia eos iudico tam insigni ac diuino indignos nomine, quod recta ratio proprium dicauit ei, qui naturâ æternus & immortalis est, quique rerum omnium parens cælum ac terras condidit, regitque. Dei quippe infinitam vim ac potestatem humanarum mentium vix suspicio attingere valet, nedum capere cogitatio. Itaque pauca hæc, quæ oculis cernimus, cælestium orbium astrorumque motus, certæ ac ratæ temporum, frugum, fructuumque, ac cæterarum rerum vices, illum, qui mundum hunc ab se conditum administrat.

strat

strat ac regit, verum germanumq; Deum esse clamant. Nam Xacam, Amidam, Gironem, aliosque qui à vobis in Deorū numero habentur, vestra quoque historiarum monumēta docent, homines præpotentes opibus ac mortales fuisse. Hanc Xauerij ingressionem secunda Iudicum admurmuratio excepit. Itaque Bonzium contrà dicere parantem Rex porrò pergere ad alia iubet. Id quippe iam ab arbitrariis iudicatū: eorum iudicio standū esse.

Chirographa collybistica Bonziorum.

Igitur ille percontatur ex Frācisco, cur tandem improbaret chirographa collybistica Bonziorum, quibus pecunia mortuis curaretur in cælo: præsertim cum illorum beneficio vita functi apud superos repente diuites existant, cæteroquin egētes futuri. Ad ea Xauerius diuitias ait mortaliū euntium in cælum non Bonziorum chirographis, sed rectè factorum meritis, contineri. Rectè autem facta esse, quæ recta ratio, veraque religio pepererint: æterno utique illi Deo, qui pro meritis præmia cuique persoluat, grata acceptaque. Veram porrò germanamque nullam esse religionem, nisi Christianam, quæ verum Deum castè pieque colat. Christianam autem ex eo appellatam, quòd à Christo Dei Filio sit mortalibus tradita. Christus enim, inquit, pro hominibus

nibus homo factus, egregiam illam doctrinam deuocauit è cælo: & miraculis clarus, præceptis cælestibus humana imbuit pectora. Ad vltimum, pro salute mortalium, mortem oppetiit, eorum scelera suo sanguine luens. Proinde quicumque Christianis mysteriis expiati, Christi præcepta ad extremum vsque spiritum custodierint, his demum aditus patet in cælum ad vitam immortalem, ac bonis omnibus circumfluentem. Neque verò auara angustaque Christianorum religio est, similiter vt Bonziorum: non excludit cælo pauperes, non mulieres, si modò Christianè pieque vixerint; quibus tamen Bonziorum siue auaritia, siue superstitio, cæli iter interclusit. Ex quo facile apparet, Bonziorum rationem ad emolumentum vtilitatemque ipsorum magis, quam ad religionis veritatem, dirigi: eisque suam quæstum potioem esse, quam DEI cultum, salutemque populorum. Nam cum DEVS cæli terrarumque dominus feminas iuxtà ac mares, pauperes æquè ac diuites procreauerit; quid est causæ, cur non eosdem, si honestam piamque vitam coluerint, sine vllò discrimine saluos ac beatos velit? Hic Rege cæterisque arbitris vehementer Francisco assentientibus, ingens Bonzios

incei-

Bonzij pauperes & mulieres cælo excludunt.

*Nova dis-
putationes
cum aliis
Bonziis.*

incessit dolor pudorque, victos se Regis Procerumque iudicio è certamine discedere indigne ferentes. Is enim finis disputationis fuit. Haud tamen eorum pertinacia victa. Alij deinceps Bonzij doctrinâ eloquentiaque insignes, ne debellati viderentur, bellum aduersus Xaverium integrant. Itaque eum ad populum verba facientem multis sanè ac variis interrogationibus virgere cœperunt. Tenuit id certamen quinque amplius dies: nec unquam Rex absuit, seu disputationis fructum capeffens, siue hospitem in suam fidem receptum sua auctoritate tecturus. Qui præclara sanè & consentanea Francisci responsa pertinacitè quàm veris oppugnari à Bonziis indignè patiens, acerrimum patronum se præbuit veritati. Ergo vociferantes cateruatimque ruentes in Xaverium Bonzios inhibuit, clamans, si quis religionem rectæ rationi congruentem explorare velit, hunc scilicet haudquaquam oportere, similiter vel illos, abhorrere à ratione. Et surgens, Franciscum manu prehensum, Dynastis prosequentibus, ad hospitem eius deducit domum. Id verò non magis Xaverio, Christianæque religioni pulchrum & gloriosum, quàm Bonzio nomini turpe & ignominiosum fuit: nouaq; igno-

Rex deducit Xaverium ad hospitium

mania

minia nouam insuper iram infestis eorum animis mouit. Ergo furore amentes palam fremere, & magnis vocibus uota facere, ut Rex fulmine ictus deflagraret; quando auitam religionem, tot Regum auctoritate firmatam, peregrinæ probrosæq; sectæ posthaberet; & Bonziji nominis auctoritatem putide, vago, & ignobili homuncione duceret leuiorem.

*Bonziorâ
rabies.*

CAPVT XVI.

Amangucij Bungig, Reges conciliat nomini Christiano.

INTER hæc Franciscus rebus præsentibus lætus (Deo aduersa secundis miscente) quæ Amangucij variè gesta essent post discessum suum cognoscit. Iam Cosmi Turriani labor non minus feliciter in Bonziis coarguendis, quàm in excolendis neophytis, versabatur; cum intestinum bellum, repente natum, cuncta turbauit. Præpotens quidam Dynasta Regem suum magna armatorum manu ex improviso adortus, exegerat regno. Et ille haud ignarus quæri se ad necem, ne in hostis popularis sui potestatem uiuus perueniret, sibi ipse mortem consciuerat. Interca in tumultuante ciuitate nulla facies

facies mali deerat, cum armatorum crudelitas ac licentia, per omnes ordines atque aetates vagata, etiam in ipsa saeuiret tecta. In tot caedibus atque incendiis, Christianos, eorumque magistros, infesti Bonziji haud dubie oppressissent, nisi illos diuina prouidentia praesenti ope texisset. Caeterum sub Regis caedem ex tam tristi bello laeta repente pax. Regni primores, compositis rebus, Bungenis Regis germano imperium per Legatos deferunt. Xauerius ergo nouum Regem Amanguelianis neophytis conciliandum ratus, Bungi Regem adit, orans, ut Societatis Patres Christianosque, Amanguicij incolas, fratri commendaret suo. Fecit Rex impense quod rogabatur, sic prorsus, ut nouus Amanguicij Rex Francisco prolixè omnia polliceretur. Nec promissum sefellit. Et Bungenis Rex, ut facta pondus adderent uerbis, protinus, quod fratri suadebat, ipsemet in suo regno facere instituit, neophytos fouens, & certum Francisci sociis Bungum venturis domicilium destinans. Caeterum, quominus religionem, quam tantopere probaret foueretque, ipsemet amplecteretur, amittendi per seditionem Regni metus obstabat. Quocirca Franciscus eum ad Christi cultum pellicere frustra conatus, postquam in

*Rex Bungi
domiciliū
Societati
Iesu desti-
nat.*

irritam spem tempus teri sensit, remque nondum maturam esse vidit; aliò consilia vertit, curasque. Porro sub Xaverij digressum Rex, obortis lacrymis, Lusitanos, qui eum comitabantur, intuens, Ego verò, inquit, talem vobis comitem ac socium inuideo, quo ipse orbatus lacrymas tenere non possum: præsertim cū verear, ne hoc vltimum sim eum visurus. Tum Xaverius, gratis Regi impensè actis de benevolentia erga se iudiciis, ait, se verò, si vita suppeteret, breui, Deo approbante, ad eum utiq; rediturum. quod promissum manantes Regi lacrymas abstulit. Subinde Franciscus sermonem de Christiana religione ingressus, reuocat illi in memoriam, quæ maximè salubria censebat esse, enixè monens, vt memor se mortalem, secum animo reputaret, quam multa piacula (nisi ea viuus expiasset) eius mortem essent consecutura. Sic autem in animum induceret suum, quicumque alieni à Christi fide extremū diem obierint, eos hand dubiè æternas apud inferos sustinere pœnas: qui verò Christianam religionem animo factisq; seruarint, Christi beneficio ac munere beatos in cœlo pfrui quo sempiterno. Hæc Francisci verba adeò Regis perculere petrus, vt bis inter audiendū integrato fletu

*Regis fletus
in digressu
Xaverij.*

*Francisci
hortatio
ad Regem.*

vim profunderet lacrymarum. Xaverius igitur, Rege valere iussu, tandem ab eo diuellitur. Subinde catechumenos maritimi reditus aut certè Vicarij spe solatus, excedit vrbe, plenus spei fiduciaque. Quippe Regem ac bonam populi partem preclives ad Christi fidem relinquebat. Magna utique eum tenebat spes, talis Regis gratiam illis locis Christianæ rei præficio futuram. nec fefellit. Ex quo Bungi Rex in Lusitanorum amicitia venit, Christianæque religionis tutelam suscepit, vno semper tenore fidem & officium coluit. Francisci sociis eò destinatis commodam in suo regno attribuit sedem, & ad Regum finitimorum familiaritatē gratiamque commendatitiis literis aditum aperuit. Ad hæc Euangelij propagationem, ac Francisci socios, in maxima temporum varietate fouit, ingenti Iaponiæ bono suoque. Quippe Christiana res, Ethiope Rege fauente, magnis deinceps auctibus creuit. Ipse autem, Christi benignitate qualecunque meritum suo tempore remunerante, non modò quatuor alia regna paterno adiecit, verum etiam trigésimo ferme post Xaverij obitum anno repente factus est Christianus. Nec nihil

*Bungenfis
Regis studium tuenda
propagandaque
religionis
Christiane.*

*Būgi Rex,
cum bapti-*

ea res ad Francisci demortui meritum decusque pertinet. Rex cum rite bapti-

zaret
ratio
Deum
bere
nome
exem
cerun
t, qu
digni
Greg
stra a
iuuen
Regi
Rom
religi
mmu
rum
reditu
ma ip
sum
quacu
simis
mem
bant
su, ac
sim e
moti
ment
Iapon
taur
zaro

zaretur, siue suæ erga Franciscum vene-
 rationis memor, siue etiam illi, secundū
 Deum, tantum Baptismi beneficium de-
 bere se testatus, Francisci potissimū
 nomen assumpsit. Sapientissimi Regis
 exemplum auctoritatemque pleriq; Pro-
 cerum, nonnulli etiam Dynastarum secu-
 ti, quibus ille non minus pietate, quam
 dignitate præstitit. Huius Legatum ad
 Gregorium XIII. Pont. Max. Deus no-
 stræ ætati nuper dedit, vt videremus. Cū
 iuuenes Regij à tribus Iaponiæ partim
 Regibus partim Dynastis Christianis,
 Romam destinati, Pontificem Romanū,
 religionum Antistitem, gentiumque o-
 mnium parentem, rite agnouerunt: eo-
 rumque aduentum ex alio orbe terrarum,
 reditumque in patriam, non modò Ro-
 ma ipsa, sed etiam Italia atque Hispania
 summis celebrarunt studiis. Quippe illi,
 quacunque transibant, summis iuxta in-
 firmisque vt inauditum post hominum
 memoriam, sic incundissimum præbe-
 rant spectaculum: ingenti que concur-
 su, admiratione, fauore hominum pas-
 sim excipiebantur, cum plausibus, cla-
 moribus, cæterisque effusæ lætitiæ argu-
 mentis, vt cum illis Xauerij, qui primus
 Iaponiam Euangelio imbuit, memoria
 triumphasse videatur. Cæterum illa tem-

R . . . pesta-

*zaretur,
Francisci
se appella-
ri voluit.*

pestate vna Xauerium sollicitabat ange-
 batq; cura, quòd apud nobilitatem Iapo-
 nicam (cuius nomen in vtramq; partem
 apud plebem plurimum valeret) nihil
 admodum profecisset , nullo Procerum
 nobiliumque salubria consilia animis ac-
 cipiente. Aduersabatur negotio primùm
 Sinarum, à quibus Iapones religionē pe-
 titam habebant , auctoritas , ad quam
 conuicti Bonzj Bungenses iuxtâ & A-
 manguciani confugiebant , illud vulgò
 iactantes, Si vera esset Christiana religio,
 cur eam non probassent Sinæ? Deinde
 Regis Bungensis obstabat exemplum, qui
 prudentiæ & eruditionis fama clarissi-
 mus, Christiana sacra & instituta quia
 non suscipiebat, ipse suo iudicio damnare
 videbatur. Franciscus itaque cùm vide-
 ret, nisi expugnata Sinarum superstitione,
 Iaponum animos capi non posse; decre-
 uit ipsam inuadere arcem, satis fidens, Si-
 nis in Christi castra compulsis, eorum
 auctoritatem Iapones haud
 ægre secuturos.

*Cur Sinas
 adire de-
 senerit.*

* *
 *

HORA